

Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“

Õppeaine: Eesti keel

Kursus: Keel ja ühiskond

Tundide arv: 35

Õppesisu:

1. Keele ülesanded: infovahetus, suhteloome, identiteedi väljendamine, maailmapildi kujundamine.

Keel kui märgisüsteem. Teised märgisüsteemid. Graafilised üldistused (joonised, tabelid, skeemid). Pildikeel. Märgisüsteemide ühendamine tekstis. Kunst ja keel.

2. Eesti keel ja teised keeled. Eri tüüpi keeled.

Eesti keele eripära teiste keelte kõrval. Häälikusüsteem, astmevaheldus, muutevormistik, lausetüübid ja sõnajärg, totaalsus ja partsiaalsus lauseehituses (täis- ja osaalus, -sihitis, -öeldistäide),

eesti sõnamoodustuse erijooni.

3. Tänapäevase kirjakeele kujunemine.

Kirjakeel ja kõnekeel. Murdekeel ja kodumurre.

Kirjakeele norm. Keeleline etikett. Keelekasutuse valdkonnad ja sotsiaalrühmade erikeeled. Släng. Aktsent.

4. Eesti mitmekultuurilise ja mitmekeelse maana. Keeleline tolerantsus. Eesti keelepoliitika.

Eesti keele kasutusvaldkonnad ja arendus: keeletehnoloogia, terminoloogia ja oskuskeel, ilukirjandus, tõlkekultuur.

Eesti keele staatus ja tulevik.

Läbivad teemad:

eeldused elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks, toimetulekuks teabekeskonnas.

Korrektne suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutus- ja suhtlusoskus, eri liiki tekstide koostamise oskus ning teabe muretsemine eri allikatest neid kriitiliselt hinnates.

- 1) Teabekeskond
- 2) Kultuuriline identiteet
- 3) Väärtused
- 4) Kodanikualgatus

Põhimõisted/grammatika:

Keelekasutuse eesmärgid (suhtlemine ja tunnetus) ning vormid (suuline ja kirjalik). Keele ülesanded (kujutus- ja suhteloomefunktsioon) ning nende avaldumine tekstides. Tekst ja selle komponendid (keelendid, suulised ja kirjalikud esiletõstetud) märkidena. Sõna ja tunnus tekstis ja keelesüsteemis, lauseehituse ja lauserõhu tähendus.

Arvude keel, looduse keel, helikeel, pildikeel sõnumi toetajana ja kontekstina. Pildikeele tähtsustumine keelekeskkonnas. Graafilised üldistused teksti toetajana. Pildilisus keeles endas. Esteetiliselt eesmärgistatud žanrid, nende sõnumi ja keele eripära.

Häälikusüsteemi ja prosodia muutused ajas ja ruumis, selle mõju sõnamuutmisele. Sõnavormid tekstis, nende ülesanded tekstis (näitlikult mõistmiseks) ja sagedus žanriti. Fikseeritud ja vaba sõnajärg.

Lausetüübid ja tekstilause sõnajärg, sõnajärjemuutused. Grammatiline tähendus. Sihitise tähendused. Täis- ja osaaluse, -sihitise ning öeldistäite tähendus.

Sõnamoodustuse viisid. Tuletus lausemoodustuse vahendina, reeglipärane tuletamine (sõnade liigivaheldus). Tuletus ja liitmine sõnatähenduse täpsustamiseks kontekstis (sugu, suurus, väiksus, rühm), väljendusviisi ja keele rikastamiseks. Nimepõhine tuletus. Sõnarikastuse muud võimalused.

Keele areng, kontaktsus ja laenamine; laenamise vajalikkus ja ohud (teksti hägusus ja mitmemõttelisus). Eesti keele sotsioperioodid ja kasutusala muutused. Rahvuskirjakeele arengud. Polüfunktsionaalne kirjakeel.

Nüüdiskirjakeele kui sotsiaalset võrdsust tagava keelevormi tunnused, kasutusala ja varieeruvus; kirjakeele sõnavara-, grammatika- ja kasutusnormide peegeldumine keeleinfo allikates.

Kirjakeel ja kirjutatud keel. Kõnekeel ja suuline keel.

Eesti murrete areng. Kodumurre kui emakeel.

Slängi ülesanded ja tähtsus. Keele(kuju) prestiiž.

Eesti rahvastik ja eri keelte kasutusvaldkonnad läbi aegade. Vene keeleala teadlik laiendamine Põhja-Eestisse 1944–1990. Uusmigratsioon. Mitmekeelne ja -kultuuriline elukeskkond. Rahvusülesed meediumid ja identiteedirühmad ning inimese mitmekeelsus.

Keelelised inimõigused, vähemuskeele ja väikekeele mõisted. Väikekeelte säilimisvõimalused EL kultuurilise mitmekesisuse poliitika ja üleilmastumise taustal.

Eesti kirjakeele nüüdisarengud: keeletehnoloogia ja oskuskeelte arendamine kirjakeele, keelekeskkonna ja üldhariduse modernsena püsimise eeldusena.

Tõlkekuultuur vaimse identiteedi avardajana ning keele kui mõtteruumi kaasajastajana.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Mõisted ja seosed omandatakse arusaamise tasemel, s.o keelekogemust muu kogemusega seostades, nt

- sõnade tähendus ja kasutusümbros õpilase enda jaoks ja sõnastikes;
- grammatikavahendite olemus ja tasandid, grammatilise ja sõnatähenduse seostumine;
- keel rahvus- ja rühmaidentiteedi, sh kohaliku identiteedi väljendaja, maailmapildi kandjana (jms).

Infovahetust, suhete ja suhtumise väljendusvõimalusi analüüsitakse eri ajastute, kanalite, meediumite ja rühmade tekstides, osutades kirjaliku teksti osatähtsuse ja esitusviiside muutusi, eriti pildilisuse kasvu ajas ja ruumis.

Keelekasutuse eri ülesandega komponendid leitakse tekstis (sama sõnumi edastamine vahetult ja vahendatuna, kommenteerituna või mitte, eri kanalite võimalusi kasutades).

Kasutatakse aktiivõppe meetodeid.

Mõisted ja seosed omandatakse õpivarast või konspektist, näitlikustades nii abstraktse keelesüsteemi tasandeid ja üksusi kui ka viimaste avaldumist tekstis.

- Võrreldakse avaliku kirjaliku info (nt arvamuse avalduse) ja veenva suulise esinemise (parlamendi- vm avaldatud kõne) sõnakasutust ja grammatikat;
- otsitakse sõnaloomet ja loova sõnakasutuse näiteid Vikerraadi ja Akadeemia veergudelt ning vabamast võrgutekstist jne.

Ülevaade soome-ugri keeltest ja muudest meile kultuuriliselt olulisematest keelkondadest (kasutades keelenähtuste selgitamiseks võimalusel ka eksootilisemate keelte näiteid).

Soome-ugri keelte nimetusi ja rahvusrühmade suurusi teatakse. Keeletüüpide ja emakeele erijooni osatakse näitlikustada.

Võrreldakse eri keeli ja keelevariante (nt soome ja eesti eituslausete sõnajärg, sama mõiste tähistamine inglise, soome, saksa ja vene keeles vm) ning eri aegade eesti keelekujusid (näiteks seadus 17. sajandil ja praegu või kohtuotsused aastast 1910 ja 2010; uudistekstide verbivormistik 1900. ja 2000. aastate alguses; soome ja eesti murre vms).

Mõisted ja seosed omandatakse õpivarast, neid illustreeritakse salvestatud suulisi tekste, k.a murdetekste kuulates ning eri ajastute, paikkondade ja rühmade kirjalikke tekstinäiteid võrreldes.

Mõisted ja seosed omandatakse õpikust või konspektist, neid illustreeritakse, jälgides Eesti keeleala arenguid ja vaagides erinevate Eesti rahvusrühmade keelelisi võimalusi (emakeelse hariduse ja suhtluse võimalused, eri keeltes kirjanduse kättesaadavus jm), samuti eesti keele ja murrete arengu näitel.

Kasutatakse avalikku keelepoliitikat puudutavaid lisamaterjale päevaajakirjanduses, aime- ja kultuuriajakirjades (Akadeemia, Vikerraadi), analüüsitakse keeleseadust vms.

Internetikeskkond: keeleveeb, otsingumootorite kasutamine.

Kirjalike tööde vormistamise põhimõtted. Teksti arvutitöötlus.

Isikliku seisukoha kujundamine käsitletava probleemi kohta, selle põhjendamine.

Õpitulemused:

Kursuse lõpul õpilane:

- mõistab keele rolli, funktsioone ja tähendust ühiskonnas;
- tunneb eesti keele erijooni teiste keeltega võrreldes;
- mõistab allkeelte ja keele varieerumise olemust;
- tunneb suulise ja kirjaliku keele norme ja etiketti;
- oskab eakohasel tasemel analüüsida ajastuomaseid keelenähtusi.

Lõiming teiste ainevaldkondadega (praktilised näited, tegevused):

Keelekontaktid. Saksa, vene, inglise ja soome keele mõju eesti keelele. Keele varieerumine ja muutumine.

Kursus: Meedia ja mõjutamine

Tundide arv: 35

Õppesisu:

Tekstide liigitamine ja analüüs. Teksti üldtunnused: sobivus suhtlusolukorda, üldine sidusus ja sisuosade seostamine. Teksti adressaat ja vastuvõetavus. Tekstide tõlgendamine, retseptiooni erinevuse põhjused: teadmised, isiklik kogemus, kultuuritaust. Keel info ja suhteloome teenistuses; keeleline loovus ja õigekeelsus.

Meediakanalid. Kirjutatud teksti, kuuldeteksti ja audiovisuaalse teksti esitusviisid ning vahendid. Eri tüüpi meediatekstide vastuvõtu spetsiifika; verbaalse teksti taju heli ja pildi kontekstis. Tähtsamad meediakanalid Eestis, eriala- ja üldhuviajakirjad, raadio- ja telekanalid, internet, paber- ja on-line-väljaanded.

Olulisemad meediažanrid (uudis, reportaaž, intervjuu, arvamus). Meediatekstide seostamine: viited ja vihjed, vahendamise ulatus ja eesmärgid. Meediatekstide usaldusväärsus.

Suhtlus interneti-portaalides. Oma seisukoha eetiline ja asjakohane sõnastamine.

Reklaam (kommertsreklaam, poliitiline reklaam, sotsiaalreklaam). Reklaami sihtrühmad ja kanalid. Reklaam mainekujundusvahendina. Erandlikud keele- ja tähelepanu äratamise võtted. Reklaami mõjus.

Meedia ja mõjutamine. Meedia retoorika ja argumendid. Sotsiaalsete tunnuste ja müütide konstrueerimine meediatekstis. Verbaalne ja visuaalne mõjutamine. Autoripositsioon, info allikad ja nende usaldusväärsus. Manipuleerimine, meediaetika ja –kriitika

Kriitiline ja teadlik lugemine. Fakti ja arvamuse eristamine. Kriitilise reklaamitarbija kujundamine.

Läbivad teemad:

eeldused elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks, toimetulekuks teabekeskkonnas. Korrektnen suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutus- ja suhtlusoskus, eri liiki tekstide koostamise oskus ning teabe muretsemine eri allikatest neid kriitiliselt hinnates.

- 1) Väärtused
- 2) Teabekeskond
- 3) Keskkond ja jätkusuutlik areng
- 4) Kodanikualgatus
- 5) Kultuuriline identiteet

Põhimõisted/grammatika:

Tekstide liigitamise alused (suuline või kirjalik, vahendatud või vahetu, kunsti- või tarbetekst, teabe- või ajaviiteline tekst). Tekstiliikide ja keelevalikute seotus suhtlusolukorraga: adressaat (indiviid või sihtrühm), teksti eesmärgist tingitud tegevused (nt eravestlus tegevuse suunajana või suhete kujundajana; ajakirjandustekst sündmuste vahendajana ja/või teadmiste ja arvamuste kujundajana; reklaam ja tooteinfo ostuotsuste alusena jms). Teksti üldtunnused. Kirjaliku teksti tunnused. Pressiteated, kultuuri- või poliitika-sündmusi kajastavad tekstid, arvamuslood ja arvustused jms. Pealkirjatüübid (läbipaistev või kujundlik, sisule viitav või paeluv, kirjakeelne või kõnekeelne). Teksti sidusus: kompositsioon, üld- ja alapealkiri: tekstiosade üleminekud,

tekstiosade sidumiseks kasutatud keelendid ja võtted (viiteahelate sidumine korduse, asenduse ja ellipsi abil jms). Retseptiooni erinevused. Eri žanrite tekstinäited: kodu- ja toiduajakirjad, ajakirjanduse teadus- ja terviserubriigid. Meediatekstide intertekstuaalsus. Meediažanrite tutvustamine: uudis; uudisväärtuse kriteeriumid, kuidas uudis sünnib, uudisküsimused, uudise edastamise vahendid, kommenteeritud uudis, uudise ja arvamuse erinevused, ka keelelised.

Reklaami kui tekstiliiki; peidetud reklaam, kuulutus, teabevoldik. Kommerts- ja poliitilise reklaami sihtrühmad, keelekasutus, mõjus. Reklaami vahendid (visuaal, heli, muusika, keel), mõjutamiseks mõeldud ja teabe eristamine reklaamtekstis; reklaamikeele sõnavara ja vormivõtted, sõnamäng ja metafoorid. Reklaami sotsiaalset roll ja mõjus. Manipuleerimine

Fakti ja arvamus. Argumenteerimine. Keelevahendite erisused fakti ja arvamusel. Autoriteetsusvõtted meediatekstides.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Teksti üldtunnuste analüüsiks on nii suulised kui ka kirjalikud tekstid (nt demonstreeritakse interneti kaudu suulise suhtlusolukorra tunnuseid – ERR vestlussaadete lindistused; teleuudiste põhitekst ja illustratiivsed lõigud; portaali Youtube materjal vm). Kirjaliku teksti tunnused avatakse meediateksti eri liikide kaudu (pressiteated, kultuuri- või poliitika-sündmusi kajastavad tekstid, arvamused ja arvustused jms). Analüüsitakse nt pealkirjatüüpe (läbipaistev või kujundlik, sisule viitav või paeluv, kirjakeelne või kõnekeelne). Teksti sidusus: analüüsitakse kompositsiooni, üld- ja alapealkirju: tekstiosade üleminekuid, tekstiosade sidumiseks kasutatud keelendeid ja võtteid (viiteahelate sidumine korduse, asenduse ja ellipsi abil jms). Retseptiooni erinevused: tehakse küsitlusi, kuidas üht ja sama meediateksti võtavad vastu eri põlvkondade, erineva haridustaseme, huvide ja kultuuritaustaga inimesed. Ülesanded eeldavad õpilaste aktiivset osalust, individuaaltöö meetodite kombineerimist rühma- ja paaris tööga.

Teksti adressaat ja vastuvõetavus: seotakse Eesti meediakanalite ja žanrite analüüsiga. Eri žanrite tekstinäited: kodu- ja toiduajakirjad, ajakirjanduse teadus- ja terviserubriigid, kindlatele sihtrühmadele suunatud tekstid (nt noortesaade kõrvuti eakamatele mõeldud saadetele või noortemuusikat analüüsiv tekst kõrvuti klassikakontserdi arvustusega). Meediatekstide intertekstuaalsuse analüüs: tekstide seostamise viisid ja võimalused, nt teema või ideoloogia kaudu seotud diskursused; vahendatud osad, vihjed ja viited eri tüüpi meediatekstides. Võrreldakse meediatekste, mis edastavad sama sündmust. Keelevahendite analüüs: vaadeldakse, kelle positsioonilt on tekst kirjutatud (teadja, hindaja, õpetaja) ja kuidas teksti keelekasutuses sellele viitab; keda tekstis representeeritakse, kes on n-õ meie ja kes nende hulka arvatud jne.

Meediakanaleid tutvustavad õpilased ise, sh ka uusi meediatekste. Tekstide esitusviisi muutusi seostatakse tehnika ja tehnoloogia arenguga. Arvutiajastul on oluline teadvustada tekstiliikide kasvu ja esitusviiside segunemist võrgusuhtluses; vrd portaalid, mobiilside, sünkroonset heli- ja kirjutamist seostav Skype, kõnepost jne. Tekstiliike seostatakse pildilisuse kasvuga ajas ja ruumis. Õpivara sisaldab DVD- ja CD-vormis näiteid eri aegade tekstidest. Nende puudumisel tuleb leida eri aegade ajalehti-ajakirju ning kasutada ITV baasil retrospektiivsete lõikudega tele- ja raadiosaateid.

Eesti kanalitega tutvumise, kvaliteet- ja meelelahutusajakirjanduse, paber- ja on-line-väljaannete erinevused seostatakse sihtrühmade analüüsiga. Korraldatakse nt meediapäevi, kuhu kutsutakse tegevajakirjanikke, tegeldakse koolilehe- ja -raadioga jne.

Õpilased rakendavad oma kuulamis-, intervjuerimis- ja väitlusoskusi, mis on hiljem olulised nii meediatarbimise kui oma tekstide loomiseks.

Meediatekstide intertekstuaalsuse analüüs – viiteid ja vihjeid, arutlus pildi ja teksti seoste üle jne. Keeleliste vahendite analüüsimisel vaadeldakse, kelle positsioonilt on tekst kirjutatud (teadja, hindaja, õpetaja). Analüüsiks sobivad nii trükimeedia kui ka telesaated, on-line-väljaanded vm. Eeldatakse aktiivõppe meetodite kasutamist, dialoogi ja suhtlust õppeprotsessis.

Reklaami kui tekstiliigi tutvustus eri näidete kaudu, sh ka peidetud reklaami, kuulutuste, teabevoldikute jms tutvustamine. Arutletakse kommerts- ja poliitilise reklaami sihtrühmade, keelekasutuse, mõjususe üle. Ülesanded nõuavad reklaami vahendite (visuaali, heli, muusika, keele) teadvustamist, mõjutamiseks mõeldud ja teabe eristamist reklaamtekstis; reklaamikeele sõnavara ja vormivõtete leidmist, sõnamängu ja metafooride äratundmist.

Reklaami sotsiaalset rolli ja mõjusust analüüsitakse oma tarbimiskogemuste, poliitilise aktiivsuse, hoiakute kujundamise jm najal. Reklaame analüüsitakse, rakendades nii suulisi kui ka kirjutamisülesandeid, aktiveeritakse õpilaste loovust (nt tootereklaami koostamine kindlale sihtrühmale individuaalselt, paaris- või rühmatöös). Kriitilist meediatarbijat kujundatakse aktuaalsete reklaamtekstide analüüsi ja kommenteerimise kaudu. Aktiivõppe meetodite rakendamine.

Kasutatakse trükimeediat, video- ja audiomaterjali ning analüüsitakse mõjutamise võtteid õpetaja juhendamisel, rühma- või paaristöös. Ülesanded nõuavad seostamist, arutlemist, veenvate argumentide ja näidete leidmist. Tekstidega hõlmatakse ühiskonna eri aegade aktuaalseid teemasid, kajastatakse vastuolulisi või aegunud seisukohti, erinevat stiili vms. Ülesanded eeldavad õpilaste aktiivset osalust, vaidlustavate küsimuste või seisukohavõttude esitamist, kuuldu vahendamist suuliselt või kirjalikult. Allikate ja autoripositsiooni usaldusväärsuse teemat lahendatakse rollimängude abil. Fakti ja arvamuse eristamiseks leitakse tekstidest fakte ja argumente, eristades fakti- ja tundepõhiseid argumente. Keelevahendite erisused fakti ja arvamuse vormistamisel ning arvamuse esitamisel faktina (nn tuleviku-uudised, seisukohad kui uudised jms). Autoriteetsusvõtted meediatekstides. Kriitilise meediatarbija kujundamine – analüüsitakse ajakirjanduse, internetikeskkonna ja reklaami tihedat seotust, tuuakse esile reklaami kui mõjutamise keelelised võtted. Arutletakse näiteks lastele suunatud reklaami lastesaadete, lasteajakirjanduse kontekstis jm

„Teabekeskond” - internetist abi leidmine, veebiväljaanded, internetiportaaliid jne

Õpitulemused:

- 1) teab teksti üldtunnuseid ning eri tekstide vastuvõtu iseärasusi;
- 2) tunneb meediakanaleid, trükimeedia, raadio, televisiooni ja elektroonilise meedia erijooni ning olulisi tekstiliike; on teadlik meediateksti vastuvõtu eripärast ja selle põhjustest;
- 3) on omandanud tekstianalüüsi põhivõtted; analüüsib verbaalset teksti visuaalses ja audio-visuaalses kontekstis;
- 4) tajub teksti autori eesmärgi ning motiivi; leiab viiteid ja vihjeid teistele tekstidele, tõlgendab teksti seostuvate tekstide kontekstis;
- 5) eristab fakti arvamusest ning usaldusväärset infot küsitavast;
- 6) tunneb meediatekstis ära argumendid ja põhilised mõjutamisvõtted;
- 7) analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel;
- 8) oskab väljendada oma seisukohta loetu ja kuuldu kohta ning valida selleks sobivaid keelevahendeid.

Lõiming teiste ainevaldkondadega (praktilised näited, tegevused):

Sotsiaalsained (ajalugu ühiskonnaõpetus); Kunstiained; Loodusained

Kursus: Keel ja stiil

Tundide arv: 35 tundi

Õppesisu:

Keel suhtluse ja tunnetuse vahendina. Suulise ja kirjaliku suhtluse ja teksti erinevused.

Stiil ja stilistika. Asjalikkus ja isikupära. Viisakus ja sõbralik toon. Võimukus, vulgaarsus ja suhtlusvead. Ametlik stiil, publitsistlik stiil, teadusstiil.

Stiilivärving, stiiliviga; keele kasutusvaldkondade tüüpilised stiilivead. Ilukirjandusstiil ja poeetika.

Eesti sõnavara; tähendus- ja stiili-jooned. Oma sõnavara rikastamise võimalused.

Keele kujundlikkus ja loov keelekasutus.

Tekstide võrdlev analüüs (eesmärgid, kasutuskontekst, grammatilised erijooned, sõnavara, stiil). Võrgusuhtluse keelevalikud.

Teadlik kirjutamine. Kirjutamise eesmärk, adressaat, pealkiri, probleem, põhiidee. Teksti aineistik, materjali kogumine ja süstematiseerimine. Teema, selle varasemad käsitlused ja tahud. Teksti ülesehitus ja sidusus. Lõigu ülesanne (allteema, väide, selgitus, tõestus, järeldus, üldistus). Arutlev kirjutamine. Oma teksti toimetamine.

Teadustekst. Uurimiseesmärgi ja hüpoteesi sõnastamine. Materjali kirjeldamine ja usaldusväärsus. Uurimuse struktuur. Allikate refereerimise ja tsiteerimise eesmärgid. Lause- ja lõiguviited; viitekirje. Võrdlemine, analüüs, üldistamine, järeldamine.

Uurimuse vormistus.

Arvustamine.

Loomevargus ehk plagiaat.

Läbivad teemad:

eeldused elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks, toimetulekuks teabekeskkonnas. Korrektne suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutlus- ja suhtlusoskus, eri liiki tekstide koostamise oskus ning teabe muretsemine eri allikatest neid kriitiliselt hinnates.

Väärtused ja kõlblus, Kultuuriline identiteet, kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Põhimõisted/grammatika:

Stiil ja stilistika. Ametlik stiil, publitsistlik stiil, teadusstiil. Ilukirjandusstiil ja poeetika.

Stiilivärving, stiiliviga;

Sõnavara rikastamise võimalused.

Keele kujundlikkus

Kirjutamise eesmärk, adressaat, pealkiri, probleem, põhiidee. Teksti ainestik, ülesehitus ja sidusus. Lõigu ülesanne (allteema, väide, selgitus, tõestus, järeldus, üldistus).

Hüpoteesi sõnastamine. Uurimuse struktuur. Allikas, refereerimine ja tsiteerimine. Lause- ja lõiguviietud; viitekirje. Võrdlemine, analüüs, üldistamine, järeldamine.

Loomevargus ehk plagiaat.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Mõistete ja seoste omandamine toimub kogemuslikul teel, st tekste võrreldes. Stiilierinevuste leidmiseks ilukirjandusest või päevakajalisest meediast, kõrvutatakse tekste, näiteks katkeid käsitletud kirjanike loomingust või ühe ja sama teema avamist meedia eri kanalites, et selguks stiililiikide (ametlik stiil, publitsistlik stiil, teadusstiil, ilukirjandusstiil) iseloomulikud tunnused. Tekstide võrdlemine aitab avada stiili valikut ja värvingut määravaid tegureid (teksti otstarve, sõnade tähenduspiirkond, päritolu, esinemissagedus, pikkus, häälikuline koostis, kujundlikkus ja kontekst). Õpitu kinnistamiseks koostatakse pidevalt lühitekste, katsetamaks stiilivõimalusi. Valminud tekste analüüsitakse paaris- ja rühmatööna, pöörates tähelepanu ka stiilivigadele ja -vääratustele.

Stiilivea mõiste ja puuduste loetelu, mis viitab ebakindlusele ja saamatusele mõtteid sõnastada, omandatakse konspektist. Praktilisteks harjutusteks sobivad õpilastööd, meediatekstitid ja harjutused, milles õpitakse märkama ja eritlema stiilivigu

Eesti sõnavara kujunemine ja rikastamine on pidev protsess. Kursuses pööratakse tähelepanu sünonüümiale ja selle allikatele, oma-, võõr- ja laensõnade stilistilisele erinevusele. Selgitatakse antonüümiat, selle sõltumist kaastekstist ning samakõllisust.

Vaatluse alla võetakse fraseoloogia ja keele kujundlikkus, neologismid, arhaismid ning sõna tähenduse muutumine ajas. Kujundite liike määratakse praktiliste tööde käigus.

Sõnastusharjutuste tegemine ja loovtööde kirjutamine. Sobiva keelendi leidmiseks ja korduste vältimiseks on õpilastel kasutada sõnastikud ja keeleajakirjad.

Teksti sidusust analüüsitakse nii kompositsiooni, üld- ja alapealkirjade kui ka sidusvahendite kaudu: osade üleminekud, sidumiseks kasutatud keelendid ja võtted.

Rõhutatakse tekstiliikide ja keelevalikute seost olukorratüübiga, pealkirja teema sõnastamise tähtsust, tutvustada pealkirja ülesehitust ja eri võimalusi ning alapealkirjade ja moto ülesannet. Lõigustruktuuri käsitledes juhitakse tähelepanu terviklikule argumentatsioonile (argumentide valik, argumentatsiooni struktuur).

Kirjutamine on protsess, puhtandini jõutakse pärast kavandamist, mustandi kirjutamist ja selle viimistlemist.

Tekstistrateegiate ja kompositsiooni elementide omandamine eeldab nii terviktekstide kui ka nende osade loomist, nt teemakohane sissejuhatus või lõppsõna mitmel eri viisil.

Kursuse vältel tutvutakse teadustöö teostamise ja vormistamise protsessiga (uurimistöö või referaadi eesmärgistamine, kavandamine, hüpoteesi püstitamine, materjali struktureerimine, allika refereerimine ja tsiteerimine ning viitekirja koostamine).

Uurimuslike tööde koostamisel tuleks võimalusel teha koostööd eri aine õpetajatega. (Uurimustöö 11. klassis).

Õpilased arvustavad kaasõpilaste töid.

Loomevargusjuhtumite ärahoidmiseks tuleb õpilastele pidevalt meenutada tsiteerimise, refereerimise head tava ning autoriõigusi.

Arvuti keelekorrektori kasutamine, tekstiloome, materjali otsing jne

Õpitulemused:

- valib sobiva suhtluskanali ja väljendab ennast korrektselt nii suulises kui kirjalikus vormis;
- valib väljendusvahendeid vastavalt suhtlusolukorrale ja kõneainele;
- analüüsib tekstide sisu, eesmärgi, kasutuskonteksti, ülesehitust, sõnavara, stiili;
- koostab eri liiki tekste (arutlus, arvustus ja muud probleemkirjutised; tarbetekstid; uurimistöök);
- argumenteerib ja lükkab ümber väiteid nii kõnes kui kirjas
- tekstide loomisel seob alustekste omavahel, refereerib, tsiteerib, parafraseerib, kasutab viitamissüsteeme;
- tunneb mõjutamise viise ja keelevahendeid, argumenteerib, nõustub esitatud väidetega, lükkab neid ümber nii suulises kui kirjalikus tekstis.

Lõiming teiste ainevaldkondadega (praktilised näited, tegevused):

Sotsiaalsed (ajalugu ühiskonnaõpetus); Kunstiained; Loodusained bioloogia; keskkonnateemalised loovtööd.

Kursus: Praktiline eesti keel I

Tundide arv: 35 tundi

Kursust „Praktiline eesti keel I“ õpitakse paralleelselt kursusega „Keel ja ühiskond“ või selle järel.

Õppesisu:

Suuline esinemine ja suhtlus eri tüüpi olukordades (loetule toetuv ettekanne, PP-esitlus, käsilehed vm jaotvara, sõnavõtt)

Seotud ja sidumata tekstide mõistmine (nimestik, loend, kava, rippmenüü, graafikud, tabelid jm)

Suhtluspartneri mõistmine dialoogis, avaliku esinemise mõistmine (kuulajamärkmed, sõnavõtt, küsimus-vastus-dialoog vms)

Argumenteerimine, veenmine, tooni ja emotsionaalsuse kasutus (väitlus, läbirääkimised, seisukohavõtt aktuaalsel teemal, eriarvamusele jäämine jms)

Arvamustekstide koostamine (lugejakiri, arvustus)

Eesmärgistatud refereerimine,

ülevaate ja kokkuvõtte kirjutamine (kirjalik kokkuvõtte, suuline tunnikokkuvõtte, tunni või ainesaate konspekt jms)

Tarbetekstide koostamine (elulugu, avaldus, seletuskiri, taotlus, kaebus, kiri ja e-kiri, plangid ja vormid)

Tekstiotsing veebist ja raamatukogust;

infootsing elektroonilisest ja paberil tekstist

Õigekirja jm õigekeelsusküsimuste kordamine vastavalt vajadusele

Süsteemaatiline sõnavaraarendus

Läbivad teemad:

eeldused elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks, toimetulekuks teabekeskkonnas. Korrektnes suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutus- ja suhtlusoskus, eri liiki tekstide koostamise oskus ning teabe muretsemine eri allikatest neid kriitiliselt hinnates.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus, kultuuriline identiteet, väärtused ja kõlblus

Põhimõisted/grammatika:

ettekanne, PP-esitlus, käsilehed vm jaotvara, sõnavõtt

nimestik, loend, kava, rippmenüü, graafikud, tabelid

kuulajamärkmed, küsimus-vastus-dialoog vms

Argumenteerimine, väitlus, läbirääkimised

lugejakiri, arvustus

refereerimine,

konspekt

Tarbetekst (elulugu, avaldus, seletuskiri, taotlus, kaebus, kiri ja e-kiri, plangid ja vormid)

Õigekirja jm õigekeelsusküsimuste kordamine vastavalt vajadusele

Sünonüümid, antonüümid, homonüümia ja paronüümia.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Oskuste arendamiseks

- analüüsitakse avalikke esinemisi,
- koostatakse rühmas esitamiseks ettekandeid keele ja ühiskonna kursuse teemadel või nende avardamiseks, kasutatakse nende juures või eraldi läbirääkimisharjutusi (ühisele seisukohale jõudmine);
- imiteeritakse ühiskonnateemalise rollimänguna tüüpilisi elulisi suhtlusolukordi nagu koosolek, intervjuu ameti- või koolikandidaadiga, arenguestlus, instrueerimine vahetult ja telefoni teel.

Tekstid on samad, mis on aluseks arvamused või argumenteerimise või teemadele (nt keele ja ühiskonna teemad, nagu uussaabujad, kultuuripaljusus, mitmekeelsus, murdelisus, eri kultuuride ja keelevariantide koostoime jms).

Kuulamisharjutused on loomulikult viisil seotud kõnelemisharjutustega, neid pädevusi tuleks arendada koos.

- kasutada video- ja audiomaterjali,
- kutsuda klassi külalise (sh millegagi silma paistnud kaasõpilase),

- konspekterida õpetaja loenguesitust.

Harjutused näevad ette õpilaste aktiivset osalust:

- täpsustavate ja vaidlustavate küsimuste või seisukohavõttude esitamist,
- kuuldu suulist vahendamist või kuuldu põhjal kirjutamist.

Kuulmisoskust arendab igasugune rühma- ja paaristöö.

Oskuste arendamiseks sobivad võistuväitlused, õpiarutelud, läbirääkimised ühise seisukoha kujundamiseks rühmas ja rühmade vahel vms.

Ülesanded nõuavad eelnevat lugemist, teadmiste aktiveerimist, seostamist, arutamist, määratlemist, veenvate argumentide ja näidete leidmist, koostööd.

Teemad seostatakse keele positsiooniga ja keelevariantide prestiižiga ühiskonnas, keele muutuste ja arengutega. Sobivad ka muud eakohased huvitavad teemad, mille keskmes on olulised suhted, mõisted, kooli ja kohalik elu või keskkond, aktuaalsed poliitilised ja kultuuriprobleemid (vt nt õppekava läbivad teemad). Teemasid valitakse ka ainetes lõimimise printsiibil (kirjandus, kujutav kunst, muusika jm kultuur, ajalugu vm seostatuna keelega).

Arvamuskirjutiste koostamiseks on alustekstid (loetu, teatris või televiisoris vaadatu vm) ning määratakse kirjutise sihtrühm. Harjutatakse protsesskirjutamise vormis, kasutades paaristööd ning teineteise mustandite ja valmiskirjutiste suulise või kirjaliku arvustamise võimalust.

Teemad lähtuvad niihästi päevakajalistest sündmustest, ilukirjandusest kui ka läbivatest teemadest

Oskuste arendamiseks :

- 1) analüüsitakse alustekstile toetuvaid eeskujusid (kirjalik või suuline tekst, nt arvustus, refereeriv ja resümeeriv aimetekst, kultuurisündmuse vahendav telesaade) ning seejärel
- 2) kasutatakse protsesskirjutamise printsiibil nii keele ja ühiskonna kursuse kui ka teiste humanitaarvaldkonna õppeainete vahendava loomuga töid ja uurimusi, mispuhul töö võib saada sisulise hinde vastavas kursuse/aine raames, keelehinde aga praktilise eesti keele kursuses.

Nii on võimalik kursuse raames paaristööna:

- vahetada keelesoovitusi (kriitiline lugemine, ettepanekute vahetamine kompositsiooni, vahenduse täpsuse ja oma tekstiga seostamise mooduste, keelekasutuse ja viitestiku muutmiseks ning sõnavaliku ja õigekeelsuse parandamiseks) ning
- kirjutada puhtand kaaslase soovitude toel, arutades tehtut ja õpitut terve klassiga.

Õpivas leidub nii asjaajamistekstide näidiseid kui ka viiteid veebikeskkonnale, kust neid leiab (nt e-riik, avalike asutuste kodulehed), otsingus saab kasutada ka arvutiosavate õpilaste initsiatiivi.

Tarbetekstide koostamise informatiivne materjal on seotud niihästi õpilase enesega, kooli jm kohaliku igapäeva eluga, päevakohaste sündmuste või avaliku elu tegelastega kui ka filmi või ilukirjanduse tegelaste ja olukordadega.

Õpivas leidub nii asjaajamistekstide näidiseid kui ka viiteid veebikeskkonnale, kust neid leiab (nt e-riik, avalike asutuste kodulehed), otsingus saab kasutada ka arvutiosavate õpilaste initsiatiivi.

Tarbetekstide koostamise informatiivne materjal on seotud niihästi õpilase enesega, kooli jm kohaliku igapäevaeluga, päevakohaste sündmuste või avaliku elu tegelastega kui ka filmi või ilukirjanduse tegelaste ja olukordadega.

Stiili- ja keelevigadega töötatakse individuaalselt kogu aeg, suunates kasutama sõnaraamatuid ja muutma harjumuseks kirjakeele veebiallikate ja spelleri kasutuse.

Klassi taseme ja vajaduse järgi kavandatakse aeg-ajalt üks tund nende õigekeelsusküsimuste kordamiseks, millega õpilaste enamikul on vahetult olnud probleeme

Igas tunnis pühendatakse 5-10 minutit valitud teema juures oluliste õpilase jaoks uute sõnade õppimisele, nende kasutamisele ja mõistmisele eri kontekstides;

sõnu lastakse seletada sünonüümide kaudu ja teadvustada antonüümipaare, juhtida tähelepanu võimalikule homonüümiale ja paronüümiale.

Arvuti keelekorrektori kasutamine, tekstiloome, materjali otsing jne

Õpitulemused:

- argumenteerib veenvalt ja selgelt ning kaitseb oma seisukohti suuliselt ja kirjaliku arutleva teksti vormis;
- koostab enamlevinud tarbetekste;
- oskab ühe alusteksti põhjal koostada referaati ja kokkuvõtet, vältides plagiaati;
- tunneb põhilisi elektroonilise infootsingu võimalusi ja kasutab neis leiduvat infot oma tekstide loomisel;
- oskab kasutada elektroonilisi ja paberil sõnaraamatuid;
- on kinnistanud ja parandanud oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust.

Lõiming teiste ainevaldkondadega (praktilised näited, tegevused):

ajalugu: isamaalisuse käsitlemisel, ajaloosündmuste õigekirja puhul,

bioloogia: keskkonnateemalised loovtööd.

Kursus: Praktiline eesti keel II

Tundide arv: 35 tundi

Kursust „Praktiline eesti keel II“ õpitakse paralleelselt kursusega „Meedia ja mõjutamine“ või selle järel.

Õppesisu:

Paindliku eneseväljenduse harjutamine (suhtlus ametiisikute ja teenindajatega, intervjuu andmine pressile, arutelul osalemine)

Ratsionaalsete, emotsionaalsete ja eetiliste argumentide kasutamine, veenmine ja mõjutamine

Tarbekirjade koostamine (juhend, koosoleku memo, tegevuskava)

Mitme allika põhjal kokkuvõtte ja referaadi kirjutamine

Meediatekstide koostamine: arvamuslugu, retsensioon, pressiteade, blogi, podcast (taskuhääling)

Õigekirja ja õigekeelsusküsimuste kordamine vastavalt vajadusele

Eri modaalsusega tekstide (kirjalik, audiovisuaalne, hüpertekst) tähenduse mõistmine

Teksti eesmärgi ja vaatenurga mõistmine, meediatekstide kriitiline analüüsimine

Ratsionaalsete, emotsionaalsete ja eetiliste argumentide eristamine suulises tekstis, kallutatuse ja manipuleerimise äratundmine

Teksti sisuliste ja keeleliste tunnuste põhjal paindlike elektrooniliste otsingustrateegiate kasutamine

Süsteemaatiline sõnavaraarendus

Läbivad teemad:

eeldused elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks, toimetulekuks teabekeskkonnas. Korrektnes suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutus- ja suhtlusoskus, eri liiki tekstide koostamise oskus ning teabe muretsemine eri allikatest neid kriitiliselt hinnates.

Väärtused ja kõlblus, kultuuriline identiteet, kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Põhimõisted/grammatika:

intervjuu andmine pressile, arutelu

ratsionaalsed, emotsionaalsed ja eetilised argumendid

juhend, koosoleku memo, tegevuskava)

kokkuvõte ja referaat (mitme allika põhjal)

arvamuslugu, retsensioon, pressiteade, blogi, podcast (taskuhääling)

Audiovisuaalne tekst, hüpertekst

Elektroonilised otsingustrateegiad

Õigekirja ja õigekeelsusküsimuste kordamine vastavalt vajadusele

Süsteemaatiline sõnavaraarendus

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Mängitakse läbi nõudlikumad suhtlusolukorrad ametiisikute ja teenindajatega (autojuhilubade taotlemise kohta info küsimine, autokooli kuulajaks registreerimine, kauba hinna või sõiduplaani kohta info hankimine, välisministeeriumist viisarežiimi ja viisa taotlemise kohta info hankimine sõbra Eestisse kutsumiseks või vms), võimalikud suhtlusolukorrad pressiga (juhuslik tänavaintervjuu, põhjalikum intervjuu oma hobi või võimetega tähelepanu äratanud õpilasena, käitumine tahtmatult meedia huviorbiiti sattunud isikuna (nt sõbra tegude või ms tõttu), suhtlus ümarlauaarutelul telesaates.

Harjutatakse variatsioone sama suhtlusolukorra lahendamiseks eri suhtlusrollid korral erinevate keeleliste vahenditega. Kasutatakse draamaelemente

Arutlusteemad tulenevad mõnest tüüpilisest suhtlus-olukorrast, mis on seotud poliitilise eluga, kohtuväitlusega, võistlusväitlusega, akadeemilise debatiga vms. Kasutatakse draamaelemente eri

suhtlusolukordade modelleerimiseks, nt lavastada valimisvõitlus kandidaatide vahel, korraldada kirjanduslik kohus mõne teose (anti)kangelase üle vms.

Olukordade ja argumentide leidmist hõlbustatakse alustekstide kasutamisega, näiteks ajalehes avaldatud artiklid erinevate poliitiliste valikute kohta mingis küsimuses, samuti kasutatakse aruteludes meedia ja mõjutamise kursusega seotud teemasid nagu meediatekstide usaldusväärsus, suhtlus internetiportaalides, manipuleerimine, meediaeetika jm.

Neid harjutusi sooritatakse osana keerukamatest harjutustest (nt koostada lavastatud väitluskoosoleku memo, koostada tegevuskava õpilasfirma asutamiseks või mingi ühiskondliku aktsiooni käivitamiseks).

Juhendeid koostatakse ka näiteks mõnes õigekeelsus-küsimuses või meediaanalüüsis orienteerumiseks, s.o neid võib kasutada osana sisukursuste või praktilise õigekeelsuse omandamiseks.

Allikate ehk alustekstidena kasutatakse erinevate meediakanalite tekste, mis võimaldab praktiliselt kogeda samade sündmuste erinevat kajastamist eri väljaannetes.

Tekstide loomisel kasutatakse ka teiste õppeainete teemasid, mispuhul võib töö saada sisulise hinde vastavast ainek, keelelise poole eest aga praktilise eesti keele kursuses.

Meediateemade valikul lähtutakse niihästi päevakajalistest sündmustest, ilukirjandusest kui ka õppekava läbivatest teemadest. Veebitekstide puhul harjutatakse isiklike sõnumite koostamist.

Mängitakse läbi olukordi, mille üheks tulemuseks on retsensioon, olemuslugu vm ajakirjandustekst. Näiteks luuakse õpilastest fiktiivse filmi võtterühma, kes on ekraniseerinud kirjandustunnis äsja käsitletud teose, ning korraldada nende filmi tutvustamiseks / propageerimiseks pressikonverentsi, kus ülejäänud õpilased on ajakirjanikud. Pressikonverentsil kuuldu põhjal kirjutavad ajakirjaniku rollis õpilased meediatekste.

Stiili- ja keelevigadega töötatakse individuaalselt kogu aeg, suunates õpilasi kasutama sõnaraamatuid ning muutma harjumuseks kirjakeele veebiallikate ja spelleri kasutuse.

Klassi taseme ja vajaduse järgi kavandatakse aeg-ajalt üks tund nende õigekeelsusküsimuste kordamiseks, millega õpilaste enamikul on vahetult probleeme olnud.

Tekstid võiksid olla samad, mis on aluseks kõnelemis- või kirjutamisharjutustele, osa neist kattub kindlasti kursuses Meedia ja mõjutamine käsitletud materjaliga. Et teksti lugemine/kuulamine ning mõistmine eelneb sageli teistele suhtlustegevustele (ettekanne, sõnavõtt, tekstiloomine), siis on tekstimõistmise arendamine vahetu eeltöö neile suhtlusülesannetele.

Kasutatakse nii kirjutava kui ka audiovisuaalse pressi päevakajalisi tekste. Võrreldakse samade sündmuste kajastusi eri meediaväljaannetes, nt Postimehes ja Päevalehes, või eri telekanalite uudistesaadetes.

Võrreldakse ka ajalehtedes ilmuvaid uurivaid artikleid, arvamusaluseid, juhtkirju ja reportaaže, mis kõik kajastavad mingit olulist sündmust, kuid erineva subjektiivsuse astmega.

Infootsingu tehnikatele pühendata eraldi tundi, kuid infootsingulaseid näpunäiteid jagatakse alati enne, kui asutakse sooritama harjutust, mille soorituse eelduseks on infootsingu kasutamine.

Tähelepanu juhatakse

- võtmesõnade valikule, nende kombineerimisele otsingus,

- fraasiotsingu võimalustele ja piirangutele, teatud võtmesõnade välistamisele otsingutulemuste hulgast,
- teemaga seotud isikute ja institutsioonide nimedele, mis võivad aidata otsinguvastuseid kitsendada jms.

Igas tunnis võiks pühendada ca 10 minutit antud teema seisukohalt oluliste, õpilase jaoks uute sõnade õppimisele ja kontrollile.

Tähelepanu juhitakse ka sünonüümidele jt stiilirikastusvõimalustele; sõnavaraarenduse alla kuulub ka väljendite ja püsivormelite (Austatud kuulajad; lubage mul üle anda, jpt) omandamine ja kontekstitundlik kasutamine.

Arvuti keelekorrektori kasutamine, tekstiloome, materjali otsing jne

Õpitulemused:

- annab paindlikult ja olukorrale vastavalt edasi oma tundeid, mõtteid ja hinnanguid niihästi isiklikus, avalikus kui ka ametlikus suhtluses, nii suuliselt, kirjalikult kui ka elektrooniliselt;
- argumenteerib veenvalt ja selgelt ning suudab kaitsta oma seisukohti eakohastes aruteludes koolis;
- suudab kaasa mõelda avalikule esinemisele ja esitada ettekandjale küsimusi;
- suudab eri liiki meediatekste kriitiliselt hinnata ning eri allikatest pärineva info ja arutluskäikude põhjal tasakaalustatud kokkuvõtet teha;
- suudab kirjutada arvamuskava, retsensiooni ja pressiteadet, koostada koosoleku memo, tegevuskava;
- suudab mitme populaarteadusliku allika põhjal kirjutada referatiivset teksti, vältides plagiaati;
- on arendanud oma elektroonilise infootsingu oskust, suudab kasutada paindlikke infootsingu strateegiaid;
- on kinnistanud ja parandanud oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust.

Lõiming teiste ainevaldkondadega (praktilised näited, tegevused):

Sotsiaalsained (ajalugu ühiskonnaõpetus); Kunstiained; loodusained (bioloogia: keskkonnateemalised loovtööd.)

Kursus: Praktiline eesti keel III

Tundide arv: 35 tundi

Kursust „Praktiline eesti keel III“ õpitakse paralleelselt kursusega „Keel ja stiil“ või selle järel.

Õppesisu:

Keelelise väljendusrikkuse ja stilistilise mitmekesisuse kasutamine erineva mõju saavutamiseks suulisel esinemisel ja väitluses.

Arutleva artikli kirjutamine eri tüüpi tekstide (verbaalne, pildiline, audiovisuaalne; lineaarne, mittelineaarne, hüpertekst) põhjal.

Tarbetekstide koostamine (nt projekti põhjendus, kandidaadi põhjendus, tegevusaruanne)

Teadusteksti koostamine ja vormistamine

Õigekirja ja õigekeelsusküsimuste kordamine vastavalt vajadusele

Keeruka struktuuriga ja eri modaalsusega tekstide mõistmine

Keeruka kujundliku väljenduse mõistmine

Süsteemaatiline sõnavaraarendus

Teabeotsinguoskuste tõhustamine.

Keeruka struktuuriga suulise teksti konspekteerimine

Väitluse juhtimine ja seal esile tõusnud argumentidest kokkuvõtte tegemine

Läbivad teemad:

eeldused elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks, toimetulekuks teabekeskkonnas. Korrektnes suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutus- ja suhtlusoskus, eri liiki tekstide koostamise oskus ning teabe muretsemine eri allikatest neid kriitiliselt hinnates.

Kodanikualgatus, kultuuriline identiteet, väärtused ja kõlblus

Põhimõisted/grammatika:

verbaalne, pildiline, audiovisuaalne; lineaarne, mittelineaarne, hüpertekst

Tarbetekst (projekti põhjendus, kandidaadi põhjendus, tegevusaruanne)

Teadusteksti koostamine ja vormistamine

Õigekirja ja õigekeelsusküsimuste kordamine vastavalt vajadusele

konspekteerimine

Väitluse juhtimine

ohtrate joonealuste viidete ja ristviidetega (erialased) tekstid, keerukad tabelleid, diagrammid ning skeemid ; seadused, regulatsioonid;

kirjutatud ja kõneldud teksti kombinatsioonid, nt videoloengud;

tugevalt kujundlikud tekstid (luule, aforismid), veebipõhised hüpertekstid; kollektiivselt loodud tekstid nagu interneti kommentaarium.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Keelelise väljendusrikkuse ja stilistilise mitmekesisuse saavutamiseks kasutatakse erinevaid ilukirjanduslikke tekste, valmistudes mitmesugusteks pidulikeks sõnavõttudeks.

Kasutatakse draamaelemente, näiteks lasta õpilasel koostada samasisulisest kõnest (nt aasta meelelahutaja tiitli tänuakõnest) kaks varianti erinevate karakterite (Vestmann, Piibelet, poeet, punkar vm) esitatuna.

Koostatakse sama sisuga (nt isikuvabaduste austamine) eri stiilis sõnavõtte erinevate kuulajate ja suhtlusolukordade jaoks, näiteks esitamiseks õpilasmavalitsuse koosolekul, linna peaväljaku miitingul, teaduste akadeemia presiidiumis, suursaadiku vastuvõtul vm.

Valitakse teemasid, mille käsitlemiseks on võimalik leida ilukirjanduslikke, ajakirjanduslikke ja populaarteaduslikke tekste nii trükistena kui ka audiovisuaalsel kujul.

Arutluse teemat arendatakse uurimisprojektina, milles õpilased kõigepealt leiavad artikli teema kohta iseseisvalt allikaid ja seejärel kirjutavad artikli. Nõudlikuma ülesande saab anda siis, kui õpetaja valib ise alustekstid, tagades sellega suurema keerukusastme eri modaalsustega tekstide integreerimiseks.

Sobivad teemad artikli jaoks lähtuvad õppekava läbivatest teemadest, võivad olla seotud mingi ühiskondliku probleemiga (nt Eesti poliitiline kultuur, eestlaste ja venelaste integratsioon), kultuuri- või ajaloonähtusega (nt laulupeod ja laulev revolutsioon), kirjandusega (nt interneti mõju kirjanduslikule loomingle), filosoofia ja eetikaga (nt inimese valikuvabadus ajalookeeristes) vms.

Tarbetekstide puhul mängitakse läbi mitmesuguseid elulisi olukordi nagu stipendiumile, õppekohale või ametile kandideerimine. Kavandada võib ka reaalse projekti, mis tegelikult ellu viiakse – sobiv koht integreerimiseks teiste õppeainetega (sisu hindamine aines, põhjenduste ja aruannete hindamine praktilise eesti keele kursuses).

Teadusprojekt eesti keele või kirjanduse alalt, võib kasutada ka teiste õppeainete teemasid. Töö saab sisuhinde vastavas aines, keelehindega praktilise eesti keele kursuses.

Stiili- ja keelevigadega töötatakse individuaalselt kogu aeg, suunates õpilasi kasutama sõnaraamatuid ning muutma harjumuseks kirjakeele veebiallikate ja spelleri kasutuse.

Klassi taseme ja vajaduse järgi kavandatakse aeg-ajalt üks tund nende õigekeelsusküsimuste kordamiseks, millega õpilaste enamikul on vahetult olnud probleeme.

Arutleva artikli ettevalmistamiseks kasutatavate alustekstid on ohtrate joonealuste viidete ja ristviidete (erialased) tekstid, keerukad tabelid, diagrammid ning skeemid; seadused, regulatsioonid; kirjutatud ja kõneldud teksti kombinatsioonid, nt videoloengud; tugevalt kujundlikud tekstid (luule, aforismid), veebipõhised hüpertekstid; kollektiivselt loodud tekstid nagu interneti kommentaarium.

Kujundlikud tekstid valitakse ilukirjandusest, sellealane harjutamine seotakse kirjandusõpetusega. Suurt tähelepanu pühendatakse selle teema käsitlemisel luulele, samuti sellisele proosale, mida iseloomustab stilistiliselt tugevalt eristuv väljenduslaad (näiteks Gailiti, Laabani, Tuglase, Sauteri, Kenderi tekstid).

Igas tunnis võiks pühendada ca 10 minutit antud teema seisukohalt oluliste, õpilase jaoks uute sõnade õppimisele ja kontrollile.

Eriti suurt tähelepanu pööratakse sünonüümikale avaras tähenduses, sest stiililise varieerumise tuum peitub eri stiiliväärtusega sünonüümide kasutamises.

Infootsingu tehnikatele ei pühendata eraldi tundi, kuid infootsingulaseid näpunäiteid jagatakse alati, kui asutakse sooritama harjutust, mis eeldab infootsingu kasutamist. Arendatakse oskust kasutada tervikfraase otsingus ja välistavate võtmesõnade kasutust.

Võimaluse korral kutsutakse külalislektor või kasutatakse mõnes ainetunnis loenguvormi. Võimalik on lavastada pressikonverents, kus osa õpilasi vastab teiste küsimustele, kes oma konspektide põhjal peavad hiljem artikli kirjutama.

Soovitav on läbi mängida reaalseid ümarlaua olukordi, teemad võivad olla seotud ilukirjandusega (mingi teose põhiprobleemide arutelu), päevakajalistes sündmustega (nt koolisüsteemi reform, riigieksamite vähenemine, kooli õpisuundade kujundamine), kultuuri- või ajaloonähtusega, uue meediaga (interneti mõju kirjanduslikule loomingule), filosoofia ja eetikaga (inimese valikuvabadus, õigused ja kohustused) vms.

Arvuti keelekorrektori kasutamine, tekstiloome, materjali otsing jne

Õpitulemused:

- suudab edasi anda tähendusvarjundeid, tajub keelendite konnotatiivseid tähendusi, mõistab vihjelist keelekasutust;
- oskab veenvalt ja selgelt argumenteerida ja kaitsta oma seisukohti keerukaid küsimusi käsitlevas ametlikus arutelus;
- suudab konspekteerida näitvahenditega toestamata suulist esitust;
- oskab edastada eri modaalsuse ja struktuuriga ning eri allikatest saadud infot ja arutluskäike sidusas tekstis ning lõimida sellesse oma hinnanguid ja seisukohti;
- oskab koostada keerulisi tarbetekste;
- tunneb teadusliku stiili põhitunnuseid ja suudab koostada eakohast teaduslikku teksti, vältides plagiaati;
- kasutab keerukaid elektroonilise teabeotsingu strateegiaid, suudab hinnata teabe usaldusväärsust;
- valdab eesti kirjakeelt.

Lõiming teiste ainevaldkondadega (praktilised näited, tegevused):

Sotsiaalsained (ajalugu ühiskonnaõpetus); Kunstiained; Loodusained (bioloogia: keskkonnateemalised loovtööd.

Kursus: Kõne ja väitlus (valikkursus)

Tundide arv: 35 tundi

Õppesisu:

Kõne kui suhtlusolukord

Kõne veenvuse tegurid

Kõne koostamine ja esitamine

Kõne kuulamine ja reageerimine

Väitlemine

Kaasuse ülesehitus

Ristküsitlus

Kohtunikutöö ja tagasiside andmine

Läbivad teemad:

eeldused elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks, toimetulekuks teabekeskonnas. Korrektnes suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutus- ja suhtlusoskus, eri liiki tekstide koostamise oskus ning teabe muretsemine eri allikatest neid kriitiliselt hinnates.

Kodanikualgatus, kultuuriline identiteet; väärtused ja kõlblus

Põhimõisted/grammatika:

Kommunikatsioonimudel (saatja ehk kommunikaator, lähetatud teade, sidekanal, saadud teade, saaja, kodeerimine, dekodeerimine), mudeli visualiseerimine ja sõnumi vastuvõtu variatiivsus. Suhtlusolukorraga arvestamine. Suhtlemisel partneri arvestamine. Suhtlustökked. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlus (žestid, kehalised liigutused, hääletoon, ruumikasutus, puudutused).

Argumenteerimine ehk logos, emotsionaalsus ehk paatos, kõneleja maine ehk eetos. Argumendi ehitus (väide, selgitus, tõestus, järeldus). Ratsionaalsete, emotsionaalsete ja eetiliste argumentide kasutamine, veenmine ja mõjutamine. Kõneleja stiil (keelekasutus, imago, kehakeel).

Kõne kui suulise monoloogi ja dialoogi liigid (ettekanne, sõnavõtt, koosolek, läbirääkimised, väitlus, repliik vm).

Kõne liigid ja tüübid (poliitiline kõne, kohtukõne, pidulik ehk olmekõne, akadeemiline kõne, usuline kõne), kõnede jagunemine ametlikeks ja sündmuskõnedeks ning eesmärgi alusel (veenmine, informeerimine, meelelahutus pakkuv).

Kõne osad. Suulise kõnesündmuse ettevalmistamise etapid (ettevalmistus, ettekande kavandamine, märkmete tegemine (mustand), toimetamine, harjutamine). Näitlikustamine (esitlused ja tehniliste abivahendite kasutamine). Esinemishirm. Esmamulje tähtsus. Parakeel. Esinemisstiil ja -kultuur. Keelekasutus.

Kõne aktiivne kuulamine, märkmete tegemine, konspekterimine, mahukast materjalist kokkuvõtte tegemine. Kõne põhjal küsimuste esitamine. Suulise arutelu tulemuste kirjalik talletamine. Kaaslase oeldu täiendamine ja parandamine. Kaaslase tööle põhjendatud hinnangu andmine ja parendusettepanekute tegemine.

Erinevad kuulajatüübid. Kuulamistakistused.

Väitluse olemus. Erinevad väitlusformaadid ning väitlusliikumine Eestis. Jaatav ja eitav kaasus.

Teema, tuumsõnad, definitsioon, kriteerium, argumentatsioon ja tõestusmaterjali allikakriitika. Kaasuse struktuur ja väitlejate kohustused. Ümberlükkamine ja taastugevdamine. Infootsing.

Küsimuste liigid. Küsitlemine ja küsimustele vastamine.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Oskuste arendamiseks analüüsitakse avalikke esinemisi (kõneleja kehakeel, sõnum, info edastamise viis), õpilastele antakse võimalus osaleda kommunikatsiooniprotsessis. Imiteeritakse tüüpilisi elulisi suhtlusolukordi, nagu publikuga kontakti loomine, intervjuu alustamine, müügimehe vahetu kontakt ostjaga; telefonisuhtluse alustamine, tee näitamine jne (arendavad nii esinemisoskust kui ka suhtluspartneri mõistmist dialoogis). Arutletakse olukordade üle, kus verbaalne suhtlemine on asendatud mitteverbaalse sõnumi edastamisega ning selle kohta teha praktilisi harjutusi. Soovi korral võib kursust alustada lühikese ülevaatega kõneõpetuse tekkeloost (s sofistid kui esimesed tasulised kõnekunsti ja väitlusõpetajad, Sokrates, Platon, Aristoteles, Demosthenes, Cicero).

Harjutatakse argumentide koostamist üksi, paaris, rühmas. Oskuse arendamiseks sobivad näiteks kirjalikud harjutused, õpiarutelud paaris või rühmas, rühmadevahelised väitlused, rollimängud eri olukordade modelleerimiseks, näiteks

- lavastada valimisdebatte õpilasesinduse presidendikandidaatide vahel,
- korraldada koosolek mõne probleemi üle arutamiseks, ümarlauaarutelu meedias vms.

Ülesanded nõuavad eelteadmiste aktiveerimist, seostamist, probleemide tõstatamist ja nende üle arutlemist, huvigruppide määratlemist, veenvate argumentide ja näidete leidmist, koostööd.

Kuulata ja analüüsitakse karismaatiliste esinejate kõnesid (video- ja audiomaterjalid) ning õpilaste lühisõnavõtte. Kuuldu põhjal antakse ülesandeid, mis võimaldaksid järeldada, milliseid kõne veenvuse tegureid ja mõjutamisvõtteid on kasutatud.

Kõnelemisharjutused seotakse kuulamisharjutustega, sest need pädevused on omavahel tihedalt seotud. Kindlasti võimaldavad harjutused õpilase aktiivset osalust, kuuldu suulist või kirjalikku vahendamist.

Koostatakse ja esitatakse lühikõnesid, et õpilased saaksid tunnis aktiivselt osaleda ning harjuksid publikuga suhtlema – looma silmsidet, kasutama õigesti oma häält (artikulatsioon, intonatsioon, tugevus, pausid), miimikat ja kehakeelt, väljendama oma suhtumist, hinnanguid ja kogemusi.

Draamaelemente kasutatakse eri olukordade modelleerimiseks, nt akadeemiline kõne õppelemendi selgitamiseks (mõne kõnekujundi õpetamine ja näidetega illustreerimine), kohtukõne etteantud juhtumi alusel (ka kirjanduslik kohus), pidulik kõne mõne kooli tähtpäevaürituse tarbeks jne.

Kõneteemade soovitamisel peetakse silmas õppekava läbivaid teemasid ning tänase ühiskonna aktuaalseid probleeme, nt tuumaenergeetika põhjendatus, kliima soojenemise seotus inimtegevusega jne. Muu hulgas võib harjutuses muuta teksti kasutusolusid (nt informeeriva kõne esitamine paatoslikult) ning analüüsida uue olukorraga tekkinud stiili ja sõnavalikut jne. Kindlasti on siinjuures kohane meenutada vajadust ausalt ja korrektselt viidata kõnes kasutatud allikatele.

Soovitav on paaristööna või muul moel (videotreening, lindistus) teineteise esinemise suuline või kirjalik arvustamine. Vaadeldakse sõnavõtu ülesehitust stiili, sõnavara, esineja hääletooni jms vastavust suhtluseesmärgile. Oluline on võrrelda kuuldu või loetud teksti põhisõnumit ja seda toetavaid argumente ning diskuteerida sõnumite erinevuse põhjuste üle.

Väitlemine on valikkursuse teine suur teemaplokk. Enne on keskendunud individuaalsele kõneoskusele ja väitlusele kui demokraatliku kodanikuühiskonna normaalsele nähtusele, nüüd tuleb juttu võistlusväitlusest ja Eestis korraldatavatest väitlusturniiridest. Õpetajale on abiks Eesti Väitlusseltsi koduleht. www.debate.ee

Harjutatakse paaristööna teema tuumsõnade leidmist, nende avamist ehk defineerimist ja sobilike argumentide koostamist, ümberlukkamist ning taastugevdamist. Teemad lähtuvad niihästi päevakajalistest sündmustest kui ka õppekava läbivatest teemadest. Argumentide koostamist hõlbustab alustekstide kasutamine, näiteks ajalehes avaldatud artiklid erinevate arvamuste kohta mingis küsimuses.

Enne kaasuse koostamist jagatakse frontaalse küsitluse või rühmatöö vormis infootsingu näpunäiteid. Oluline on tegeleda leitud tõestusmaterjali allikakriitilise analüüsiga ja juhtida tähelepanu korrektselt viitamisele.

Meediatekstide usaldusväärsust, suhtlust internetiportaalides, manipuleerimist jm käsitleb ka meedia ja mõjutamise kursus ning sõltuvalt kooli ainekavast võib lõimida kahe kursuse elemente.

internetiportaalides, manipuleerimist jm käsitleb ka meedia ja mõjutamise kursus ning sõltuvalt kooli ainekavast võib lõimida kahe kursuse elemente.

Korratakse küsimuste liike. Lastakse moodustada ja esitada küsimusi kuulnud või loetud teksti kohta ning nendele vastata.

Harjutatakse paindlikku eneseväljendust, erinevate teemade üle väitlemist, kus igaühel on täita oma roll: sõna saavad nii väitlejad kui kohtunikud. Võimalik on mängida läbi olukordi, kus kõik õpilased on tegevusse haaratud ning lisaks väitlejatele on ajakirjanikud, võttegrupp jne.

Teemana võib kasutada ka teiste õppeainete teemasid, mispuhul töö saab sisulise hinde vastavast ainekavast lähtuvalt, nt tuumaenergeetikat puudutava väitluse eest võiks õpilane saada hinde ka geograafiasse või füüsikasse.

Arvuti keelekorrektori kasutamine, tekstiloome, materjali otsing, filmi- ja audiomaterjal jne

Õpitulemused:

- 1) tunneb tüüpilisi suhtlusolukordi, kõne liike, avalikule esinemisele esitatavaid nõudeid;
- 2) argumenteerib veenvalt ja oskab kaitsta oma seisukohti;
- 3) moodustab ja esitab teemakohaseid küsimusi;
- 4) koostab ning esitab eri liiki kõnesid (olmekõne, akadeemiline ja kohtukõne);
- 5) teeb ettekande näitvahenditega;
- 6) jälgib tolerantselt ja kriitiliselt diskussiooni ning annab tagasisidet.

Lõiming teiste ainevaldkondadega (praktilised näited, tegevused):

Sotsiaalsed (ajalugu ühiskonnaõpetus); Kunstiained; Loodusained

Õppeaine: Kirjandus

Üldalused

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi kirjandusõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) loeb ja väärtustab nii eesti kui ka maailmakirjanduse olulisemaid autoreid ja kirjandusteosed, suhestab loetut teose ajastu ning tänapäevaga;
- 2) väärtustab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuurilist tähtsust ning kirjanikku kui loojat;
- 3) väärtustab kirjandust kui tunde- ja kogemusmaailma rikastajat ning kujutus- ja mõttemaailma arendajat;
- 4) loeb nii proosat, luulet kui ka draamat, tunneb tähtsamaid kirjandusvoole ja -žanre ning eristab kirjandusteksti poeetilisi võtteid ja peamisi kujundeid;
- 5) mõistab sõnakunsti väljendusvahendite mitmekesisust ning nende erinevusi ja sarnasusi võrreldes teiste kunstiliikidega (teater, film, kunst, muusika);
- 6) tajub kirjandusteksti mitmeti tõlgendatavust, erinevate kultuurikontekstide tausta teose mõistmisel, näeb kirjanduses inimese ja maailma mõistmise mudelit;
- 7) kujundab endast teadlikku lugejat, kes kirjanduse toel arendab oma eetilisi ja esteetilisi väärtushinnanguid ning maailmavaadet;
- 8) analüüsib kriitiliselt erinevaid kirjandusteoseid ja infoallikaid, arendab nii suulist kui ka kirjalikku väljendus- ja arutlusoskust ning loovust.

Õppeaine kirjeldus

Kirjandusõpetus on gümnaasiumis üks keskeid kultuuri- ja kunstiaineid, mis avab tee esteetiliste ja eetiliste tõekspidamiste kujunemisele, isiksuse vaimu ja väljenduse rikastumisele, kommunikatsiooni mitmekesistamisele, võõra kogemuse omandamisele ning ühiskonna ja kultuuri sügavamale vastuvõtule. Kirjandusõpetuse keskmes on kirjandus kui sõnakunst, mille loob kujundlik mõte ja väljendus. Ilukirjanduse aluseks on esteetiline ehk poeetiline funktsioon, mis põimub tunnetusliku funktsiooniga. Ilukirjandus kannab ühiskondlikke, ajaloolisi, rahvus- ja maailmakultuurilisi, vaimseid ning tundelisi väärtusi, mille mõistmine ja järgimine aitab tagada kultuuri järjepidevuse ning ühiskonna jätkusuutlikkuse. Kirjandusõpetuse alus ja funktsioon on poeetika, mille tundmine ja mõistmine tagab elulise ettevalmistuse kunstisuhtluseks.

Gümnaasiumi kirjandusõpetus, toetudes põhikooli kirjandustundides omandatule, jätkab teksti- ja lugejakeskset kirjandusõpetust. Erilist tähelepanu pööratakse ilukirjandusteose kui terviku mõistmisele, tekstide analüüsile ja tõlgendamisele eri vaatepunktidest. Kuna sõnakunsteos põhineb kujundil, siis on ainesisus rõhutatud kirjanduse kunstilist aspekti, mis hõlmab kirjanduse poeetika tundmist ning kujundlikkuse mõistmist selle mõttelis-tundelises ühtsuses ja mitmetähenduslikkuses. Diakroonilise, s.o kirjandusloolise lähenemise kõrval on eelistatum sünkrooniline, s.o voolule, suunale, žanrile või teemale keskenduv käsitlus, või nende kahe lähenemisviisi põiming, kus tekstikeskselt analüüsilt liigutakse tekstiväliste taustade, ülevaadete ja seosteni. Võimaluse korral vaadeldakse eesti ja maailmakirjandust võrdlevalt.

Kirjandusõpetus juhindub õppeainesisesest lõimingust, kus mitmesugused keelelised, teaduslikud, ajaloolised ja kultuurilised teadmised ning oskused on omavahel täiendussuhtes, kuid pöörab tähelepanu ka ainetevahelisele lõimingule, aidates paremini aru saada kunstist, muusikast, teatrist, filmist, pärimuskultuurist ning tänapäeva kultuurist laiemaltki. Kultuuriloolise tausta konkretiseerimiseks on vaja kirjanduse kõrval osutada teistelegi õppeainetele: ajaloole, ühiskonna- ja inimeseõpetusele, geograafiale, muusikale, kunstile, filosoofiale ja teistele.

Tallinna Saksa Gümnaasiumi õpilased läbivad gümnaasiumi jooksul 6 kursust kirjandust, nende hulgas on 5 riiklikult kohustuslikku kursust, kuid 20. Sajandi kirjandus on jagatud kaheks ja lõimitud riiklikult määratud valikkursusega kirjandus ja ühiskond. Lisaks on võimalik valida valikkursusi kirjandusest. Kohustuslikud kursused nende soovituslikus järjekorras võtavad arvesse õpilase abstraktse mõtlemise võimet, selle arengut ja lugemuse suurenemist. Kursused pakuvad ainesiseseid ja -väliseid lõimingu võimalusi, nende järgnevus eeldab ja kasutab eelnevalt õpitud. Kursuste sees võib õppesisu järjekorda vajaduse korral muuta, lõhkumata seejuures selle sisulist tervikut ja aineoloogikat. Loetud tervikteoseid käsitletakse vastavate teemadega seostatuna kursuse jooksul.

Kohustuslikud kursused on järgmised:

- 1) „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine“
- 2) „Kirjandus antiigist 19. Sajandini“
- 3) „Kirjanduse põhiliigid ja –žanrid“
- 4) „20. sajandi eesti kirjandus ja ühiskondlikud seosed“
- 5) „20. sajandi väliskirjandus ja ühiskondlikud seosed“
- 6) „Uuem kirjandus“

Kursuste õppesisus märgitud autorite ning kirjandusteoste valikul on arvestatud eesti ja maailmakirjanduse, klassika ning nüüdiskirjanduse põhjendatud proportsioone. Lugemisvarasse tuleb haarata üldpädevuste kujundamist ja läbivate teemade käsitlemist võimaldavaid teoseid nii proosa-, luule- kui ka draamakirjandusest. Õppesisus nimetatud teoste hulgast valib õpetaja lähemaks vaatluseks õpilaste soove ja võimeid arvestades õpitulemustes sätestatud arvu jagu tervikteoseid. Ülejäänud õppesisus nimetatud autorite loomingut tutvustatakse kas ülevaatlikult või lühemaid tekstinäiteid analüüsides ning tõlgendades. Autorite ja teoste valikuvõimalusele osutab sõna „või“, valikute jätkuvusele lühend „jt“. Autorite ja nende teoste kordumine eri kursuste õppesisus on taotluslik: eesmärk on võimaldada õpetajale paindlikku lähenemist kursuste ülesehitamisele ning varieerimisele. Varasemate kursuste käigus käsitletud autoreid või teoseid ei pea hilisemate kursuste käigus kordama, kursuste õppesisu maht on sellevõrra väiksem. Eesti keelest erineva emakeelega õpilastel on soovitatav lugeda ja analüüsida üht kirjandusteost tema kodukeelt esindava maa kirjandusest.

Kirjandusteoste käsitlemiseks on vaja tunda kirjanduslikke mõisteid. Eeldatakse, et õpilane oskab neid teksti analüüsides või luues sobivas kontekstis kasutada ning oma sõnadega seletada, toetudes vajaduse korral õppematerjalidele. Mõisted on ainekavas esitatud tähestikjärjestuses, kusjuures nende osaline kordumine kursuste õppesisus on taotluslik, et aidata õpetajal paremini õpet korraldada.

Kuna kirjanduslikud teemad on tihedalt seostatavad ajastuga, võib õpetaja muuta kursuste järjekorda, nt alustada teooriast ja siis käsitleda eri ajastute kirjandust, samas on ka mõeldav, et õpetaja alustab ajaloolisest taustast ja kirjandusvoolude muutumisel läbi aja ning keskendub

kirjandusteooriale ja kirjanduse tõlgendamisele hilisemates kursustes. Tähtis on, et riiklikult ette nähtud õppeesmärgid oleksid saavutatud ja õpilaste kirjandusalane haridus tagatud. Õpetaja individuaalne nägemus ja loomingulisus tuleb selles osas üldjuhul ainult kasuks.

Esimese, neljanda ja viienda kursuse „**Kirjandus antiigist 19. sajandini**” ja „**20. sajandi eesti kirjandus ja ühiskond**”, „**20. sajandi väliskirjandus ja ühiskond**” eesmärk on kujundada terviklik kirjandus- ja kultuurilooline teadmiste süsteem ning ajatelg edasisteks kirjandusõpinguteks. Selleks antakse põgus ülevaade maailmakirjanduse kujunemisetappidest, ajastute- ja vooludevahelistest seostest, nimetades perioodide ajapiirid ja tunnused, tähtsamad žanrid, autorid ja teosed. Kursused keskenduvad ainult kõige iseloomulikumale käsitletavas ajajärgus, luues ettekujutuse voolude ja žanride tekkest ning levikust.

Ainesisus on esitatud ajastut kõige ilmekamalt esindavad autorid, kelle hulgast teeb õpetaja valiku, keda põhjalikumalt tutvustada, arvestades tekstide kättesaadavust, oma eelistusi, aega, õpilaste võimeid ja huve. Iga kursuse vältel loetakse tervikuna läbi vähemalt neli või viis ainekavas nimetatud autori teost nii eesti kui ka maailmakirjandusest.

Ülevaateemade kõrval on tähtis pakkuda õpilasele võimalust otsida tekstidest ajastule või voolule iseloomulikku, et õpikust loetut või õpetaja räägitut kinnistada. Ajastute, voolude ja neid esindavate autorite teostega tutvutakse kursuste jooksul kas terviktekstide või tekstikatkendite kaudu. Õppesisus on esitatud mitmeid arutlustemasid, mille eesmärk on ärgitada diskussiooni kirjanduse olemuse ja ilmingute üle. Kirjandusõpetuses on oluline tõmmata paralleele, võrrelda ja leida erinevusi näiteks selles, mida on inimene väärtustanud ning kuidas on moraalsed tõekspidamised ja esteetilised maitsehoiakud aegade jooksul muutunud. Kõigi arutlusteemade käsitlemine pole kohustuslik.

Kuigi 20. sajandi kirjandus on jagatud kaheks ja ühe kursuse puhul on rõhuasetus eesti kirjandusel ja teisel kursusel väliskirjandusel, vaadeldakse mõlemas kirjanduse kujunemist Eestis ja maailmas, pöörates tähelepanu sellele, millised on eesti ja maailmakirjanduse kokkupuutepunktid, ühis- ja erijooned. Kursuste jooksul kinnistub arusaam, et eesti kirjandus ei ole eraldiseisev nähtus, vaid moodustab koos teiste maade autorite loominguga maailmakirjanduse terviku.

Teise kursuse „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine” eesmärk on selgitada õpilastele kirjanduse kui sõnakunsti olemust, näidates, kuidas kasutatakse rikkalikke keelevahendeid tähenduslike ning esteetiliselt nauditavate tekstide loomiseks. Tegeledes erinevate lugemismudelite ja tõlgendusviisidega, keskendub kursus ilukirjanduse poeetika tundmaõppimisele, kujundlikkuse mõistmisele selle mõttelis-tundelises ühtsuses. Avastada ja kirjeldada kunstilise teksti poeetikat, näidata kirjutamise eri võimalusi, analüüsida ning tõlgendada konkreetseid proosa- ja luuletekste, näidata eepika ja lüürika väljendusvahendeid - selles seisneb kursuse tuum ning ka kogu kirjanduse mõistmise alus. Kursuse käigus omandab õpilane tekstianalüüsi võttestiku, mida laiendavalt ja süvendavalt kasutatakse ka järgmiste kursuste käigus.

Kirjandusteose analüüsikese võib asuda kas autoris, lugejas või teoses. Autorikeskne lähenemine seob teose tähenduse autori tahtega, näeb kirjandusteoses autori maailmavaate ja elukogemuse kajastust. Lugejakeskne lähenemine eeldab, et kirjandusteos valmib lugeja kaasabil. Teosekeskne lähenemine huvitub kirjandusteosest kui iseseisvat elu elavast tähenduslikust tervikust, mis omakorda koosneb paljudest tasanditest ja elementidest.

Kursus tegeleb nende kolme lähenemisviisi avarate võimalustega nii eesti kui ka maailmakirjanduse autorite ja teoste näitel ning õpilase kui lugeja positsioonilt.

Loetud proosa- ja luuletekstide analüüsimine ning tõlgendamine toetub poeetika mõistevaramule, mille teoreetiline tundmine pole eesmärk omaette. Kirjandusõpe lähtub loetud terviktekstidest või

tekstikatkenditest, mida analüüsitakse poetikakeskselt ning tõlgendatakse diskussiooni käigus. Esmatähtis on tegeleda tekstisiseste tasandite (fiktsionaalne maailm, narratiiv, kujundisüsteem jm) analüüsiga, millelt liigutakse tekstiväliste tasandite (kultuurilooline taust, autori tähtsus, teose vastuvõtt jm) vaatluseni. Poeetikakeskseks kirjanduskäsitluseks on soovitatav valida proosatekste nii eesti kui ka maailmakirjandusest ja luuletekste peamiselt eesti autoritelt.

Kirjandus, olles kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse tulemus, kannab erilisi väärtusi: ühiskondlikke, ajaloolisi, rahvus- ja maailmakultuurilisi, mõistelisi ning tundelisi. Seepärast käsitletakse selles kursuses kirjanduse rolli ja väärtust, mille tundmine aitab omakorda kaasa ühiskonna ja kultuuri sügavamale vastuvõtule ning inimelu mõistmisele.

Kolmas kursus „Kirjanduse põhiliigid ja -žanrid“ toetub varasemale kirjandusteose analüüsi- ja tõlgenduskursusele, mis annab õpilasele aluse aktiivselt ja iseseisvalt lugeda ning teoseid analüüsida ja tõlgendada: teoseid põhiliigi ja žanri põhjal käsitledes kasutatakse poeetikaanalüüsi mõisteid ja võtteid.

Kursuse eesmärk on süüvida põhjalikumalt ilukirjanduse olemusse: uurida põhiliike ja žanre, anda ülevaade žanride kujunemisest ja mitmekesisusest ning neid iseloomustavatest tunnustest. Õpilane laiendab, süvendab ja kinnistab oma teoreetilisi teadmisi tekstikatkendite ning tervikteoste analüüsi ja tõlgendusega. Kursuse jooksul peab õpilane tervikuna läbi lugema vähemalt neli proosa- või draamateost ja ühe eesti autori luuletuskogu.

Kursuse eepika osa keskendub esmajoones romaani kujunemise ja alaliikide tutvustamisele, alates žanri sünnist ning lõpetades postmodernistliku romaaniga; suuremat tähelepanu pööratakse ka novelližanri arengule ja mitmekesisusele. Käsitletavat tekstid pärinevad nii eesti kui ka maailmakirjanduse autoritelt, mis võimaldab võrdlevat vaatlust. Lüürika ja lüroepika osa annab ülevaate olulisematest luulevormidest, mida kinnistatakse eeskätt eesti luuletajate tekstinäidetega. Kursuse dramaatika osa tutvustab näitekirjanduse žanre, rõhk on ühe või kahe draamateose põhjalikumal käsitlusel. Soovitatav on kursuse raames analüüsida ka ühiselt vaadatud lavastust.

Kuuenda kursuse „Uuem kirjandus“ põhieesmärk on anda ülevaade peamiselt tänapäeva eesti kirjandusest, kirjandussituatsioonist, tähtsamatest teostest ning kirjaniku rollist iseseisvuse taastanud Eesti ühiskonnas. Selle kõrval käsitletakse ühtlasi mõningaid nüüdisaegse väliskirjanduse näiteid. Kursus pakub õpilastele hea võimaluse analüüsida, tõlgendada ja võrrelda teoseid, mis on ilmunud lähiminekis või nüüdisajal. Kirjandus on ühiskondlike muutuste tundlik peegeldaja, seega aitab kursus juhtida õpilaste tähelepanu tänapäeva teemadele ja probleemidele, ärgitades neid kaasa mõtlema, ajastuseoseid looma ja oma hoiakut kujundama.

Ainekavas esitatud autorite loend peegeldab uuema eesti kirjanduse paremiku, mitmekesisust ja stiilirikkust, aga ka vasturääkivust, poleemilisust ning kirjanduse kunstilise taseme ebaühtlust. Kursuse eesmärk ei ole nüüdisaegse eesti kirjanduse kaanoni kehtestamine, vaid uusima kirjanduse tutvustamine ja aktiivse arutluskeskkonna loomine. Kursuse eripäraks on selle sisu pidev uuenedamine, mida ainekava ei saa igal aastal fikseerida. Soovitatavalt võiks kursuse mahust ühe osa planeerida kõige uuematele teostele, mis on ilmunud viimase paari aasta jooksul.

Õppesisus nimetatud autorid ja teosed on õpetaja jaoks eelkõige pidepunktid, millele arutlusteemades toetuda. Põhjalikumaks analüüsiks valib õpetaja vähemalt viis teost: kolm tänapäeva kirjanduse n-õ tähtteost, ühe luuletuskogu ja ühe värskest ilmunud uudisteose. Kohustuslikuks lugemiseks mõeldud uudisteose võib valida nii õpetaja ettepanekul kui ka õpilase enda huvidest lähtudes.

Teoseid tõlgendades on tähtis tekitada lugejakeskne diskussioon eetilistel ja esteetilistel teemadel, välistada üheseid hinnanguid ning näidata uue aja kirjanduse õnnestumisi ning vaieldavusi. Probleemipõhine ja isiklikku argumenteerimist õhutatav arutelu, mis käsitleb teoste kunstilisi ja moraalseid väärtusi, on siingi eelistatav. Kursuse jooksul on soovitatav kohtuda mõne eesti kirjanikuga ning vaadata teatris mõnd uut lavastust.

Valikkursused seovad kirjandust teiste kunstiliikidega ning käsitlevad metakirjanduslikke teemasid. Nende kursuste eesmärk on avardada noore inimese üldist maailmapilti ja pakkuda sügavamat sissevaadet kirjandusse. Valikkursused on järgmised:

- 1) „Kirjandus ja müüt“
- 2) „Kirjandus ja ühiskond“
- 3) „Draama ja teater“
- 4) „Kirjandus ja film“

Kursus „Kirjandus antiigist 19. sajandini“

Õppeprotsessi kirjeldus

Kursuse „Kirjandus antiigist 19. sajandini“ eesmärk on kujundada terviklik kirjandus- ja kultuurilooline teadmiste süsteem ning ajatalg edasisteks kirjandusõpinguteks. Selleks antakse põgus ülevaade maailmakirjanduse kujunemisetappidest, ajastute- ja vooludevahelistest seostest, nimetades perioodide ajapiirid ja tunnused, tähtsamad žanrid, autorid ja teosed. Kursus keskendub ainult kõige iseloomulikumale käsitletavas ajajärgus, luues ettekujutuse voolude ja žanrite tekkest ja levikust.

Ülevaateteemade kõrval on tähtis pakkuda õpilasele võimalust otsida tekstidest ajastule või voolule iseloomulikku, et õpikust loetut või õpetaja räägitut kinnistada. Ajastute, voolude ja neid esindavate autorite teostega tutvutakse kursuste jooksul kas terviktekstide või tekstikatkendite kaudu.

Terviklikult käsitletavat teosed

Õpilane loeb läbi vähemalt viis pikemat tervikteost eesti või maailmakirjandusest kursuse õppesisus nimetatud autoritelt.

Igal õpetajal on võimalik muuta teoste valikut, arvestades klassi taset senist lugemust ja isiklikke rõhuasetusi aine käsitlemisel.

Üks võimalik kohustusliku kirjanduse loetelu:

Sophokles „Kuningas Oidipus“

Piiblilood

Moliere „Don Juan“

Victor Hugo „Jumalaema kirik Pariisis“ / J. W. Goethe „Noore Werther kannatused“ / P. C. de Laclos „Ohtlikud suhted“ / A. Saal „Aita“ / A. Puškin „Jevgeni Onegin“

E. Zola „Therese Raquin“

Mõisted

antiikkirjandus, arhetüüp, draama, dramaatika, eepika, eepos, klassitsism, kultuur, lüürika, müüt, naturalism, novell, realism, renessanss, romaan, romantism, saaga, sonett, sümbolism, utopia, valgustus.

ÕPPESISU	ARUTLUSTEEMAD, LÕIMUMINE	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
Kultuuri mõiste	Kirjandus kui inimkonna ja tema kultuuri peegelpilt. Kirjanduse roll ja tähtsus ühiskonnas eri ajastutel ja kultuurides.	Õppetegevuse käigus õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • loeb/kuulab õpetaja juttu kultuuri olemusest ja teeb märkmeid/skeemi/täidab tabeli; • arutleb kultuuri erinevate valdkondade suhete ja põimumise üle, toob näiteid erinevatest valdkondadest; • koostab ülevaatliku ajatelje/tabeli kultuuriepohhide ja kirjandusvoolude kohta. 	kultuur
Vana-Kreeka müüdid	Eri ajastute elutunnetus ja selle väljendused. Igavesed väärtused ja idealistlikud unistused. Arhetüüpsed süžeed ja tegelased.	Õppetegevuse käigus õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • esitleb (rühmaga) ühte müüti; • arutleb müütides kajastuva üle; • tutvub arhetüübi mõistega ja leiab (tekstinäidetest) arhetüüpsid tegelasi; • teeb õppematerjali põhjal kokkuvõtte eri ajastuste arhetüüpidest ja arhetüüpsetest süžeedest. 	Arhetüüp, müüt
Kirja ja kirjanduse sünd. Antiikkirjandus Homerose.	Ajaülesed probleemid, laiahaardeline ja mitmekülgne elu- ja inimesekujutus.	Õppetegevuse käigus õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • tutvub õppekirjanduse põhjal kirja ja kirjanduse sündi materjalidega, teeb konspekti selle kohta; 	antiik- kirjandus eepos

ÕPPESISU	ARUTLUSTEEMAD, LÕIMUMINE	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
		<ul style="list-style-type: none"> • loeb/kuulab materjali antiikkirjanduse olulisemate autorite kohta, arutleb nende rolli üle kultuuriloos; • teeb tekstikatkendite põhjal kokkuvõtte, missuguseid probleeme kajastati, kuidas on kujutatud elu ja inimest, missugune on nende tekstide seos tänapäevaga. 	
Sophokles „Kuningas Oidipus“	<p>Arhetüüpsed teemad ja motiivid.</p> <p>Tegelaste eetilised sihid, sotsiaalsed ja psühholoogilised probleemid.</p>	<p>Õppetegevuse käigus õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tutvub Sophoklese rolliga kirjandusloos; • on lugenud läbi teose „Kuningas Oidipus“; • teeb rühmatöö, milles selguvad tegelase olemus, probleemid, teose ideestik jms; • esitleb rühmatöö, arutleb probleemide üle; • annab hinnangu teosele tänapäeva seisukohalt; • kirjutab kodus loovtöö. 	dramaatika
Antiikluule	Antiikluule analüüs ja ülevaade mõnest tähtsamast luuletajast ja antiikluule teemadest ja žanritest	Analüüsib ja loeb luulet	lüürika
Antiikproosa	Kirjanduse eesmärgid, kirjandus mõjutusvahendina	Loeb tekstikatkenditeid ja tutvub tähtsamate autoritega	Eepika, filosoofiline kirjandus, retoorika
Piibel kui kirjanduse alustekst	Kristluse roll ühiskonnas,	Õppetegevuse käigus õpilane:	

ÕPPESISU	ARUTLUSTEEMAD, LÕIMUMINE	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
	<p>religioossed tõed ja konfliktid.</p> <p>Arhetüüpsed teemad ja motiivid.</p> <p>Arhetüüpsed süžeed ja tegelased.</p>	<ul style="list-style-type: none"> tutvub kristluse kujunemise ja mõjuga ühiskonnale; koostab õpetaja abil ülevaate Piibli olulistest tekstidest ja nende tegelastest; loob seoseid Piibli ja kirjandusteoste vahel, leiab arhetüüpsed tegelasi, motiive, teemasid; 	
<p>Keskaja kirjandus</p> <p>Saaga, kangelasepos, keskaegne luule ja draama jm.</p>	Arhetüüpsed teemad ja motiivid.	<p>Õppetegevuse käigus õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> uurib keskaega ja keskaja kirjandust mõjutavaid tegureid; teeb aktiivõppemeetodeid kasutades kokkuvõtte keskaja kangelaseepostest; 	saaga romaan
rüütliromaan; rüütliuule	Arhetüüpsed teemad ja motiivid. Eetika, moraal, ideaalid.	<ul style="list-style-type: none"> analüüsib katkendite põhjal keskaja rüütliromaan, luule olemust; 	
linnakirjandus	Kirjandus kui ühiskonna kitsaskohtadele osutaja ja meelelahutaja	<ul style="list-style-type: none"> teeb kokkuvõtte ajastu kirjanduse põhisuundadest ja teemadest ja tegelastest. 	
Keskaegne draama	Draama kui ühiskonna eetiliste hoiakute kujundaja	Õpilane tutvub näitekirjanduse temaatika ja arenguga keskajal ja võrdleb seda antiikaja teatriga	Draama, komöödia, religioosne näidend
<p>Renessansikirjandus, Francesco Petrarca, Giovanni Boccaccio, jt.</p>	Igavesed väärtused ja idealistlikud unistused. Inimlikud voorused ja pahed, väärtused ja	<p>Õppetegevuse käigus õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> loeb renessansikirjandusele iseloomulikke tekste ja 	renessans sonett novell

ÕPPESISU	ARUTLUSTEEMAD, LÕIMUMINE	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
	puudused. Võitlus inimese kui isiksuse vabastamise eest, usk elu tähenduslikkusesse.	kirjeldab nende põhjal ajastule iseloomulikku; <ul style="list-style-type: none"> uurib Petrarca loomingule tuginedes sonetivormile iseloomulikku; loeb katkendeid Boccaccio „Dekameronist“; teeb kokkuvõtte renessansikirjanduse mõjust kirjanduse arengule. 	
Klassitsismikirjandus (Molière)	Igavesed väärtused ja idealistlikud unistused. Inimlikud voorused ja pahed, väärtused ja puudused.	Õppetegevuse käigus õpilane: <ul style="list-style-type: none"> teeb õppekirjanduse põhjal kokkuvõtte klassitsismile iseloomulikest joontest; loeb katkendeid teostest ja leiab neist ajastule ja voolule iseloomulikku; tutvub Molière'i pärandiga ja analüüsib seda tänapäeva seisukohalt. 	draama klassitsism
Valgustuskirjandus Daniel Defoe) Jean-Jacques Rousseau	Kirjanduse filosoofiline sügavus. Inimeste mõtete ja tegude ühiskondlik tingitus. Loomuliku ja haritud inimese ideaal. Minevikutõlgendused ja kujutlused tulevikust.	Õppetegevuse käigus õpilane: <ul style="list-style-type: none"> leiab tekstikatkendite põhjal seoseid kirjanduse ja filosoofia lõimumise kohta; arutleb, miks tekkis uus kujutlus ideaalist, kuidas ühiskond seda mõjutas; loeb katkendeid teostest ja loob selle põhjal pildi ideaalühiskonnast; arutleb, kuidas valgustusajastu ideaalid on tänapäevaga seotud. 	valgustus utopia

ÕPPESISU	ARUTLUSTEEMAD, LÕIMUMINE	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
<p>Romantism</p> <p>Victor Hugo, Sandor Petöfi jt.</p>	<p>Humanistlikud ideaalid: vabadus ja armastus. Elu tõepärane ja idealiseeritud kujutamine.</p> <p>Inimese orjastamine ja ahistamine, sotsiaalsed normid ja tabud, võimu omavoli.</p> <p>Igavesed väärtused ja idealistlikud unistused.</p> <p>Võitlus inimese kui isiksuse vabastamise eest, usk elu tähenduslikkusesse.</p> <p>Looduse kujutamine kirjanduses.</p>	<p>Õppetegevuse käigus õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • meenutab romantismile iseloomulikku ja teeb selle iseloomulikest joontest kokkuvõtte; • loeb tekstikatkendeid, leiab sealt romantismile iseloomulikku; • analüüsib romantilise kangelase olemust ja maailmavaadet; • arutleb romantismi ideaalide ja kaasaja seoste üle; • uurib tekstidest, kuidas on kujutatud loodust ja milline on selle seos teose üldtausta või tegelasega; • täiendab ajatelge. 	<p>romantism</p>
<p>Realism ja naturalism</p> <p>Charles Dickens, Gustave Flaubert, Lev Tolstoi, Eduard Vilde, Émile Zola jt.</p>	<p>Ühiskondlike olude kriitika.</p> <p>Inimlikud voorused ja pahed, väärtused ja puudused.</p> <p>Inimese orjastamine ja ahistamine, sotsiaalsed normid ja tabud, võimu omavoli.</p>	<p>Õppetegevuse käigus õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teeb õppekirjanduse põhjal kokkuvõtte realismile ja naturalismile iseloomulikest joontest; • loeb katkendeid teostest ja leiab neist ajastule ja voolule iseloomulikku; • arutleb, kuidas loetus kajastub ühiskondlike olude kriitika, missugused inimlikud voorused ja pahed neis esinevad; • kirjutab (ühe) katkendi põhjal selle analüüsi, lähtudes realismi/naturalismi olemusest 	<p>realism naturalism</p>

ÕPPESISU	ARUTLUSTEEMAD, LÕIMUMINE	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
		<ul style="list-style-type: none"> täiendab ajatelge. 	

Kursuse lõpul õpilane:

- iseloomustab õppematerjalidele toetudes eri ajastute kirjandust ja kirjandusvoole, nimetades nende ajapiirid ja tunnused, tähtsamad žanrid, teosed ning autorid;
- määrab eesti kirjanduse tekkeaja ning võrdleb selle kujunemist muu Euroopa kirjanduse arenguperioodidega;
- mõistab ning hindab käsitletavate kirjandusteoste humaanseid, eetilisi ja esteetilisi väärtusi;
- on tervikuna läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli proosa- või draamateost, tundes teoste ning nende autorite kohta üldises kultuuri- ja kirjandusloos.

Hindamine

Kursuse hindamisel lähtutakse õppekava üldistest hindamisnõuetest. Hinnatavad ülesanded ja hindamissageduse valib õpetaja, kuid arvestada tuleks seda, et kokkuvõtlik hinne kajastaks nii arutluste ja tunnitööde kui ka kirjalike tööde sooritusi. Protsessikirjelduses on viidatud võimalikele hindelistele töödele.

Kursus „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine“

Õppeprotsessi kirjeldus

Kursuse „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine“ eesmärk on selgitada õpilastele kirjanduse kui sõnakunsti olemust, näidates, kuidas kasutatakse rikkalikke keelevahendeid tähenduslike ning esteetiliselt nauditavate tekstide loomiseks. Tegeledes erinevate lugemismudelite ja tõlgendusviisidega, keskendub kursus ilukirjanduse poeetika tundmaõppimisele, kujundlikkuse mõistmisele selle mõttelis-tundelises ühtsuses. Avastada ja kirjeldada kunstilise teksti poeetikat, näidata kirjutamise eri võimalusi, analüüsida ning tõlgendada konkreetseid proosa- ja luuletekste, näidata eepika ja lüürika väljendusvahendeid – selles seisneb kursuse tuum ning ka kogu kirjanduse mõistmise alus. Kursuse käigus omandab õpilane tekstianalüüsi võttestiku, mida laiendavalt ja süvendavalt kasutatakse ka järgmiste kursuste käigus. Kursuse aine ja meetodika valikul on põhjanev tähendus kogu järgneva kirjandusõppe seisukohalt.

Kirjandusteose analüüsikese võib asuda kas autoris, lugejas või teoses. Autorikeskne lähenemine seob teose tähenduse autori tahtega, näeb kirjandusteoses autori maailmavaate ja elukogemuse kajastust, otsib teosest autori sõnumit. Lugejakeskne lähenemine eeldab, et kirjandusteos valmib lugeja kaasabil; kirjandusteosel pole ühte kindlat tähendust, mistõttu seda võib tõlgendada mitmel viisil. Iga lugeja on seega kaasautor, kes loob ise endale teose. Teosekeskne lähenemine huvitub kirjandusteosest kui iseseisvat elu elavast tähenduslikust tervikust, mis omakorda koosneb paljudest tasanditest ja elementidest (nt süžee, tegelased, aegruum, kompositsioon, ideestik). Kursus tegeleb kõigi kolme lähenemisviisi avarate võimalustega nii eesti kui ka maailmakirjanduse autorite ja teoste näitel ning õpilase kui lugeja positsioonilt. Kirjandustundides tegeletakse proosa-

ja luuleteoste lugemise, analüüsimise ja tõlgendamise, samuti loetu üle arutlemisega, teoste võrdlemise ja hindamisega.

Loetud proosa- ja luuletekstide analüüsimine ning tõlgendamine toetub poeetika mõistevaramule, mille teoreetiline tundmine pole eesmärk omaette, vaid need tuleks omandada arusaamise tasemel, toetudes vajadusel õppematerjalidele. Kirjandusõpetus lähtub loetud terviktekstidest või tekstikatkenditest, mida analüüsitakse poeetikakeskselt ning tõlgendatakse diskussiooni käigus. Esmatähtis on tegeleda tekstisiseste tasandite (fiktsionaalne maailm, narratiiv, kujundisüsteem jm) analüüsiga, millelt liigutakse tekstiväliste tasandite (kultuurilooline taust, autori tähtsus, teose vastuvõtt jm) vaatluseni. Poeetikakeskseks kirjanduskäsitluseks on soovitatav valida proosatekste nii eesti kui ka maailmakirjandusest ja luuletekste peamiselt eesti autoritelt.

Kursuse ülesehitamisel võiks valikukriteeriumiks olla kirjandusloos oluliste autorite tekstid, mille analüüsimise ja tõlgendamise kirjandustundides esmajoones tegeletakse. Teosed peaksid olema õpilastele huvipakkuvad ja jõukohased, mõistlik on alustada kursust lühematest ja lihtsamatest tekstidest, jõudes selle lõpuosas ka pikemate ja nõudlikumate teosteni. Proosa puhul võib piirduda ainult ühe konkreetse teose (novelli või romaani) vaatlusega, süvenemata autori loomingusse tervikuna. Luuletekste võib võrdlevaks käsitluseks valida nii ühe kui ka mitme autori loomingust. Proosa- ja luuletekstide valik võiks olla vaheldusrikas, hõlmates nii klassikat kui ka uuemat kirjandust, ent ka ajastult, voolult, žanrilt ja stiililt erinevaid tekste. Kursuse üldisemaks eesmärgiks on tekitada ja hoida õpilastes huvi kirjanduse vastu, näidata sõnakunsti avarusi ja sügavusi.

Järgnev õppeprotsessi kirjeldav tabel visandab ühe võimaliku nägemuse kursuse toimimisloogikast, seega on selline õppesisu jaotamine vaid näitlik. Kuna iga õpetaja ja õpikuautor valib käsitlemiseks sobivad tekstid ise, on võimalik seda kursust üles ehitada ka teistele autoritele ja teostele, kuid oluline on vastavate lähenemisviiside (autori-, lugeja- ja teosekeskne) rakendamine ning õppesisu teemade käsitlemine lõiminguks vaadeldava teosega. Ka proosa- ja luuleõpetuse teemade järjekorda ning mahtu võib õpetaja ise varieerida – tunnijaotus kursuse sees jääb aineõpetaja otsustada. Õpilane loeb kursuse vältel läbi kolm romaani, lisaks novelle ja tekstikatkendeid eesti ja välisautoritelt ning ühe luulekogu.

Soovitatav on kasutada aktiivõppe meetodeid (sh probleem-, uurimus- ja projektõpet) ja mitmekesiseid õppevorme, näiteks vestlus, diskussioon, ajurünnak; seminar, paaris- ja rühmatöö; tabelite, skeemide, ideekaartide, arvamustelgede koostamine; küsimuste koostamine, neile vastamine; kirjanduslikud mängud, sotsiodraama, intervjuu jne. Kursuse hinne kujuneb õpitemustele orienteeritud õppetegevuste sooritamise kaudu.

Terviklikult käsitletavat teosed

Õpilane loeb läbi vähemalt neli pikemat tervikteost eesti või maailmakirjandusest kursuse õppesisus nimetatud autoritelt.

Igal õpetajal on võimalik muuta teoste valikut, arvestades klassi taset senist lugemust ja isiklike rõhuasetusi aine käsitlemisel.

Üks võimalik kohustusliku kirjanduse loetelu:

- Wshakespeare „Hamlet“ / „Romeo ja Julia“
- Puškin „Jevgeni Onegin“
- Remarque „Läänerindel muutuseta“ / „Triumfikaar“ / E. Hemingway „Hüvasti., relvad“
- G: Orwell „Loomade farm“ / „1984“

ÕPPESISU	KÄSITLETAVAD TEKSTID	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
<p>Lugejakeskne lähenemine kirjandusele. Kirjandusteose ja lugeja suhe. Tekstisisesed lüngad ja lugeja kujutusvõime. Lugeja ootused. Lugemismuljed. Lugemisnauding. Lugeja mõjutamine: stereotüübid, arhetüübid, koomika.</p> <p>Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Narratiiv, jutustamine ja kirjandusteose vaatepunkt. Karakter ja tüüp. Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega ning teda ümbritseva maailmaga. Lugu. Süžee ja faabula. Teema ja motiiv. Teose miljö, aja- ning ruumikujutus. Teose probleemistik ja ideestik. Teose stiil. Allusioon. Paroodia. Intertekstuaalsus.</p>	<p>Cervantes „Don Quijote“</p>	<ul style="list-style-type: none"> • romaani käsitletakse ühiskondlik-kultuurilisest, ajaloolisest, mütoloogilisest ja moraalsest aspektist; • analüüsitakse romaani struktuuriosi (sisu ja vormi), nende omavahelisi suhteid ja tähendust; • analüüsitakse teost narratiivi seisukohalt (nt loo tegevusaega ja -kohta, miljööd, tegelasi, jutustamist, vaatepunkti), samuti teema, probleemi ja põhiidee aspektist; 	<p>narratiiv jutustaja vaatepunkt süžee konflikt intriig miljö tegelane sümbol teema motiiv probleem põhiidee tsitaat, paroodia</p>
<p>Luuletekstide analüüs ja tõlgendamine. Luule ja lüürika olemus. Lüürika kui sisemine enesevaatlus, tunde või mõtte väljendus, mina avamine. Lüürilise mina vaatepunkt. Lüüriline eneseväljendus ja lüüriline kirjeldus. Luule kui värsskõne. Luuletuse sisu ja vorm (väljendus). Stroof. Refraän. Luuletus kui vormisidusalt väljendatud mõte. Temaatiline ühtsus ja kontrastipõhimõte.</p> <p>Autorikeskne lähenemine: luule seos autori elukogemusega</p>	<p>W. Shakespeare'i sonetid, A. Puškini, dekadentlik luule: C. Baudelaire, P. Verlaine, E. A. Poe, Sandor Petöfi „Hea õpetaja“ kui sarkasmi näide.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Luuletuste analüüs, analüüsitakse ja tõlgendatakse luuletuste sisu ja vormivõtteid, • nimetatakse teema ja põhimotiivid, • iseloomustatakse vaatepunkti, kujundi- ja keelekasutust, koomikat, riimi ja rütmi, kirjeldatakse meeolelu ning sõnastatakse mõte; • võrreldakse ühe või eri autorite luuletusi; • Tutvutakse autori 	<p>Kõnekujundid: epiteet, võrdlus, metafoor, isikustamine, sümbol, allegooria, metonüümia, hüperbool, oksüümoron.</p> <p>Lausekujundid: kordus, mõttekordus, astendus, retooriline küsimus, väljajätt, sõnamäng, siire. Piltluule, anagramm. Koomiline stiil luules: huumor, ironia, grotesk,</p>

ÕPPESISU	KÄSITLETAVAD TEKSTID	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
<p>Tekstikeskne lähenemine:</p> <p>Luulekeele kujundlikkus.</p> <p>Luule musikaalsus: rütm (värsimõõdud) ja riim (alg- ja lõppriim). Keeleluule.</p> <p>Stilistilised võtted: kõla-, kõne- ja lausekujundid.</p> <p>Kõlakujundid: hääliku- ja sõnakordused, helijäljendus, kõlasümboolika.</p> <p>Kõnekujundid</p> <p>Lausekujundid Luulekogu lugemine ja käsitlemine.</p>		<p>loominguga ja kujunditega, tema tähtsuse ja varjatud ning selgete sõnumitega</p>	<p>sarkasm.</p>
<p>Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Arhetüüpsed teemad, tegelased ja motiivid.</p> <p>Karakterite individuaalsus ja inimsuhete keerukus.</p> <p>Tegelaste eetilised sihid, sotsiaalsed ja psühholoogilised probleemid.</p> <p>Mõistuse ja tunnete tasakaal ja konflikt inimeses, romantilise paatose loomine</p>	<p>Shakespeare'i looming; „Hamlet“ ja teised näidendid.</p>	<p>Õppetegevuse käigus õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teeb õppekirjanduse põhjal ülevaate kirjaniku loomingust; • on läbi lugenud teose „Hamlet“; • teeb aktiivõppemeetodeid kasutades kokkuvõtte teose probleemidest ja analüüsib tegelasi, • teeb teistele esitluse oma (rühma) kokkuvõttest; • arutleb, kuidas pörkuvad teoses erinevad arusaamad eetikast, kuidas saada hakkama mõistuse ja tunnete konfliktiga; • analüüsib teose tegelaste käitumist; • otsib teosest arhetüüpseid tegelasi, teemasid, motiive; 	<p>Arhetüüpsed teemad, tegelased ja motiivid.</p> <p>Karakterite individuaalsus</p>

ÕPPESISU	KÄSITLETAVAD TEKSTID	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
		<ul style="list-style-type: none"> kirjutab loovtöö. 	
Arhetüüpsed karakterid, kirjandusteose seos teiste tekstidega	J:W Goethe „Faust“	Analüüsib kujundeid ja motiive	intertekstuaalsus
<p>Tegelase analüüs: psühholoogiline ja sotsiaalne aspekt. Dialog. Teose miljöö (olustik). Teema. Põhiidee. Kujund. Keelekasutus.</p>	<p>Peet Vallaku novell „Maanaine“ / Ivan Turgenevi novell „Mumu“</p> <p>Schilleri ja Goethe ballaadid</p>	<p>Õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> õpilane loeb läbi Peet Vallaku novelli „Maanaine“; analüüsitakse teksti olustiku ja sündmustiku seisukohalt, vaadeldakse peategelase välimust ja käitumist; mõtestatakse lahti tegelaste dialoog ja novelli keskne sümbol („suur reheahi“), sõnastatakse novelli teema ja põhiidee; analüüsitakse novelli 1920ndate alguse ühiskondlik-kultuurilise olustiku taustal, seostatakse tollaste väärtuste ja hoiakute, lugeja isikliku elukogemusega, võrreldakse tänapäevaga. 	<p>tegelane</p> <p>miljöö</p> <p>kujund</p> <p>dialoog</p> <p>teema</p> <p>idee</p>
<p>Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline, sotsiaalne aspekt. Karakter ja tüüp. Teema. Teose miljöö, aja- ning ruumikujutus. Põhiidee.</p> <p>Autorikeskne lähenemine kirjandusele. Autor ja tema</p>	A. Puškini „Jevgeni Onegin“	<p>Õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> analüüsitakse romaani karakteriloome, teema ja põhiidee aspektist. 	<p>karakter</p> <p>tüüp</p> <p>miljöö</p> <p>teema</p> <p>põhiidee</p>

ÕPPESISU	KÄSITLETAVAD TEKSTID	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
loomelaad.			
Lugejakeskne lähenemine kirjandusele. Kirjandusteose ja lugeja suhe. Lugemismuljed. Tekstisisesed lüngad ja lugeja kujutlusvõime. Lugeja mõjutamine: stereotüübid koomika.	J. Swift „Gulliveri reisid“	<ul style="list-style-type: none"> mõtestatakse lahti tegelaste dialoog keskne sümbol („suur ja väike) sõnastatakse teema ja põhiidee; analüüsitakse romaani ühiskondlik-kultuurilise olustiku taustal, seostatakse tollaste väärtuste ja hoiakute, lugeja isikliku elu-kogemusega, võrreldakse tänapäevaga. 	Utopia, antiutoopia, sarkasm, eneseiroonia
<p>Autorikeskne lähenemine kirjandusele. Autori ja teose seosed, elu- ja loominguvalu. Autori maailmavaade, kuulumine koolkonda (kadunud põlvkond). Autori koht ajastus, traditsioonis.</p> <p>Lugejakeskne lähenemine kirjandusele. Kirjandusteose ja lugeja suhe. Lugemismuljed ja -elamused. Teose vastuvõtt.</p> <p>Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Sõnakunsti-teose sisu ja vormivõtted. Narratiiv, jutustamine ja vaatepunkt. Tegelasuhte iseendaga, teiste tegelastega ning teda ümbritseva maailmaga. Süžee. Konflikt. Teema ja motiiv. Teose miljöö, aja- ning ruumikujutus. Teose probleemistik ja ideestik. Põhiidee. Teose stiil.</p>	E. M. Remarque „Läänerindel muutuseta“	<p>Õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> õpilane loeb läbi Remarque'i romaani „Läänerindel muutuseta“; romaanit käsitletakse ühiskondliku, ajaloolise, moraalse ja tundelise väärtuse aspektist; analüüsitakse teose struktuuriosi (tasandeid), nende omavahelisi suhteid ja tähendust; teost analüüsitakse narratiivi (nt loo tegevusaega ja -kohta, miljööd, tegelasi, jutustamist, vaatepunkti), samuti teema, probleemi ja põhiidee aspektist; leitakse tekstist olulist (nt tsitaate, motiive), avaldatakse oma 	sõjaromaan narratiiv jutustaja vaatepunkt süžee konflikt miljöö tegelane teema motiiv probleem põhiidee tsitaat

ÕPPESISU	KÄSITLETAVAD TEKSTID	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
		arvamust ja sõnastatakse küsimusi, argumenteeritakse nii suuliselt kui ka kirjalikult, nii individuaalselt kui ka rühmatöös.	
<p>Ajastukeskne lähenemine kirjandusele. Kirjandusteose ja ühiskonna suhe. Lugemismuljed. Lugeja elukogemus.</p> <p>Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Sõnakunsti-teose sisu ja vormivõtted. Narratiiv, jutustamine ja vaatepunkt.</p> <p>Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline, sotsiaalne aspekt. Karakter. Tegelase suhe iseenda, teiste tegelaste ja teda ümbritseva maailmaga. Süžee. Konflikt ja intriig. Teema ja motiiv. Kujudid (sümbolid). Teose miljöö, aja- ning ruumikujutus. Teose probleemistik ja ideestik. Põhiidee. Teose stiil.</p>	G. Orwell „Loomade farm“ ja „1984“	<p>Õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • õpilane loeb läbiühe Orwelli romaani“; • romaani käsitletakse ühiskondlikku jamoraali aspekti; • analüüsitakse teost narratiivi seisukohalt (nt loo tegevusaega ja -kohta, miljööd, tegelasi, jutustamist, vaatepunkti), samuti teema, probleemi ja põhiidee aspektist; • Leitakse allteksti ja narratiivi seoseid sümboleid 	Narratiiv, sümbol, alltekst, ajalooline kontekst
<p>Kirjanduse olemus ja roll, piltlikkus, muinasjutt ja reaalsus. Kirjandussituatsioon: autor, teos, lugeja.</p> <p>Ilukirjandus kui sõnakunst. Ilukirjandusteksti poeetika. Kujundlikkus. Fiktsionaalne ja faktiline.</p> <p>Kirjanduse roll ja tähtsus. Kirjandusteose ühiskondlik, ajalooline, moraalne,</p>	O. Wilde'i looming	Analüüsitakse kujundlikkust, tegelasi, dialoogi, autori oskust anda edasi peaideed	Näitlikustamine erinevate raamatute demonstreerimise ja tekstikatkendite ettelugemise kaudu, sõnakunst, sõnamäng

ÕPPESISU	KÄSITLETAVAD TEKSTID	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
keeleline, tundeline väärtus, sümbolid.			

Kursuse lõpul õpilane:

- on tuttav vähemalt olulisemate käsitletud kirjanike loomingulooga, mõistab nende loomingu tähtsust kultuuri- ja kirjandusloos ning iseloomustab autorite stiili;
- analüüsib ja tõlgendab loetud proosateoste sisu- ja vormivõtteid: nimetab teema, sõnastab probleemi ning peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, jutustaja vaatepunkti, tegelaste suhteid, olustikku, sündmustikku ning kompositsiooni;
- analüüsib ja tõlgendab loetud luuletuste sisu ja vormivõtteid: nimetab teema ning põhimotiivid, iseloomustab vaatepunkti, kujundi- ja keelekasutust, riimi, rütmi ja salmilisust, kirjeldab meeleolu ning sõnastab mõtte;
- hindab käsitletavate kirjandusteoste humaanseid väärtusi, märkab teostes peituvaid eetilisi ja esteetilisi väärtusi, suhestab oma ja kirjandusteose väärtuste maailma, põhjendab oma kirjanduslikke eelistusi ja lugemiskogemusi;
- on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt kolm pikemat proosateost, lisaks novelle,/näidendi ja ühe luuletuskogu.

Kursus „Kirjanduse põhiliigid ja -žanrid“

Õppeprotsessi kirjeldus

Kursus „Kirjanduse põhiliigid ja -žanrid“ toetub varasemale kirjandusteose analüüsi- ja tõlgenduskursusele, mis annab õpilasele aluse aktiivselt ja iseseisvalt lugeda ning teoseid analüüsida ja tõlgendada. Teoseid põhiliigi ja žanri põhjal käsitledes kasutatakse poeetikaanalüüsi mõisteid ja võtteid. Kursuse eesmärk on süüvida põhjalikumalt ilukirjanduse olemusse: uurida põhiliike ja žanre, anda ülevaade žanride kujunemisest ja mitmekesisusest ning neid iseloomustavatest tunnustest. Õpilane laiendab, süvendab ja kinnistab oma teoreetilisi teadmisi tekstikatkendite ning tervikteoste analüüsi ja tõlgendusega. Kursuse jooksul peab õpilane tervikuna läbi lugema vähemalt neli proosa- või draamateost ja ühe eesti autori luuletuskogu. Õppeprotsessi kirjelduses toodud tervikteoste valik ei ole kohustuslik. Ka arutlusteemade ja näidisõppetegevuste hulgast (mida on rohkem kui ühe tunni jagu ja mis on soovituslikud) valib õpetaja vastavalt klassile ja ajalimiidile sobivad.

Kursuse eepika osa keskendub esmajoones romaani kujunemise ja alaliikide tutvustamisele, alates žanri sünnist ning lõpetades modernistliku romaaniga; suuremat tähelepanu pööratakse ka novelližanri arengule ja mitmekesisusele. Käsitletavat tekstid pärinevad nii eesti kui ka maailmakirjanduse autoritelt, mis võimaldab võrdlevat vaatlust. Lüürika ja lüroepika osa annab ülevaate olulisematest luulevormidest, mida kinnistatakse eeskätt eesti luuletajate tekstinäidetega. Kursuse dramaatika osa tutvustab näitekirjanduse žanre, rõhk on ühe või kahe draamateose põhjalikumal käsitusel. Soovitatav on kursuse raames analüüsida ka ühiselt vaadatud lavastust.

Terviklikult käsitletavat teosed

Õpilane loeb vähemalt viis tervikteost, valides nii eepika kui ka dramaatika hulgast, ning ühe eesti autori luuletuskogu.

Üks võimalik terviklikult loetavate mahukamate teoste nimekiri selleks kursuseks:

- H. de Balzac „Isa Goriot“
- Henrik Ibsen „Nukumaja“
- A.H. Tammsaare „Tõde ja õigus“ I osa
- A.H. Tammsaare „Tõde ja õigus“ IV osa/ F. Dostojevski „Kuritöö ja karistus“ vms romaan
- H Tammsaare „Juudit“

Mõisted

Ajalooline romaan, ballaad, draama, dramaatika, eepika, eepos, epigramm, haiku, jutustus, komöödia, kujunemisromaan, lüroepika, lüürika, maagilis-realistlik romaan, miniatuur, modernism, novell, ood, piltluule, poeem, postmodernism, psühholoogiline romaan, realism, romaan, romantism, sonett, sümbolism, tragikomöödia, tragöödia, vabavärss, valm.

ÕPPESISU	KÄSITLETAVAD AUTORID JA TEKSTID	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
Ilukirjanduse põhiliigid ja žanri mõiste Ilukirjanduse põhiliigid. Lüüriliste, eepiliste ja dramaatiliste tekstide olemus. Žanri mõiste. Kirjandusvoolu ja -žanri stiil. Kirjandusteose stiil kui mõtte ühtsus ja väljendusvahendite korrastatus.		Õppetegevuse käigus õpilane <ul style="list-style-type: none">• loeb õpiku- jm tekste;• konspekteerib materjali;• analüüsib loetud tekste, leiab kirjandusvoolude ja -žanride tunnuseid.	dramaatika eepika lüürika romaan
Eepika Eepos, romaan, novell, jutustus, miniatuur. Romaani sünd ja muutused.		Õppetegevuse käigus õpilane <ul style="list-style-type: none">• meenutab varem õpitud materjali,• loeb tekstikatkendeid;• analüüsib tekste, leiab olulisi tunnuseid;• kirjutab loovtöö.	eepos jutustus

ÕPPESISU	KÄSITLETAVAD AUTORID JA TEKSTID	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
Romantistlik romaan, romantiline liialdus, novell	August Gailit „Toomas Nipernaadi“, „Isade maa“ jne.	<ul style="list-style-type: none"> • Arutleb autori maailmanägemuse üle • Analüüsib autori kujutuslaadi ja keelekasutust • Oskab näha romantilist idealismi, selle vastuolu tegelikkusega • Analüüsib karaktereid ja nende erakordsust 	romantism
Realistlik romaan, psühholoogiline romaan:	Honoré de Balzac „Isa Goriot“ või Fjodor Dostojevski „Kuritöö ja karistus“, Tammsaare „Tõde ja õigus“, „Kõrboja peremees“, „Ma armastasin sakslast“	<ul style="list-style-type: none"> • loeb tekstikatkendeid; • otsib loetust realismile iseloomulikke tunnuseid, • Analüüsib karaktereid ja nende dilemmasid • Analüüsib teoses käsitletudüldnimlikke väärtusi • analüüsib erinevaid tekste, lähtudes kirjandusteoreetilistest teadmistest (tuginedes eelmistes kursuses õpitule). 	realism
Naturalistlik romaan	August Jakobson „Vaeste-Patuste alev“	<ul style="list-style-type: none"> • analüüsib voolule omaseid jooni, tegelaste käitumismotiive ja iseloomu avaldumist käitumises 	Karakter, situatsioonikoomika, ühiskonnakriitika
Modernistlik romaan:	Karl Ristikivi „Hingede öö“	<ul style="list-style-type: none"> • teeb õppematerjalile tuginedes kokkuvõtte modernismi tunnustest; • loeb ja analüüsib tekstinäiteid; • võrdleb katkendite põhjal modernismi ja realismi. 	modernism

ÕPPESISU	KÄSITLETAVAD AUTORID JA TEKSTID	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
Novell, jutustus	Anton Tšehhov, Juhan Liiv, Fr. Tuglas, August Gailit	<ul style="list-style-type: none"> • meenutab varem õpitud teadmisi novelli ja novellikirjanike kohta; • loeb novellikatkendeid; • leiab põhiprobleemi, • Analüüsib karaktereid • Analüüsib ülesehitust 	Novell, jutustus
Miniatuur:	Anton Hansen Tammsaare miniatuurid	<ul style="list-style-type: none"> • uurib miniatuuri olemust; • loeb miniatuure ja analüüsib neid; • kirjutab miniatuuri; 	miniatuur
Lüürika ja lüroepika Ballaad, epigramm, haiku, ood, piltluule, poeem, sonett, valm. Salmidega ja salmideta luule. Vabavärss.	Marie Underi ballaadid	<ul style="list-style-type: none"> • tutvub lüürika allüükidega ja teeb selle kohta näidetega konspekti; • mõtestab lahti loetut ja analüüsib tekstide vormi; • kirjutab loovtöö. 	lüroepika ballaad epigramm ood valm
Sonett:	Marie Underi sonetid	<ul style="list-style-type: none"> • loeb sonetimeistritekste ja otsib kujundeid analüüsib tekstide sisu ja vormi; • teeb kokkuvõtte autoritele iseloomulikust. 	sonett
Isamaaline, ühiskonnakriitiline, filosoofiline luule	Juhan Liivi luule, Gustav Suitsu luule	<ul style="list-style-type: none"> • Analüüsib kujundeid, sümboleid • Analüüsib meeleolu • Analüüsib luuletuste sõnumit • Analüüsib sama temaatika tänapäevaseid tõlgendusi 	Mõtteluule, kujundlikkus, sümbol
Modernistlik luule:		<ul style="list-style-type: none"> • Õppetegevuse käigus 	dekadents

ÕPPESISU	KÄSITLETAVAD AUTORID JA TEKSTID	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
Betti Alver, Heiti Talvik jt.		<p>õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> tutvub modernistliku luule tunnustega; loeb tekste ja analüüsib neid; teeb ühe luuletuse põhjal loovtöö. 	
Vabavärss; sümbolistlik luule	Ernst Enno	<p>Õppetegevuse käigus õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> loeb luuletekste; analüüsib kujundeid, meeolelu, kuulab luuletuste sõnadele tehtud laule 	vabavärss
Laululine luule:	H. Visnapuu	<p>Õppetegevuse käigus õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> loeb luuletekste; analüüsib neid, tuginedes eelmistes kursuses õpitule. 	kõlakujundid
Draamatika Tragöödia, komöödia, draama, tragikomöödia. Draama alaliigid: karakterdraama, psühholoogiline draama, olmedraama, ideedraama, ajalooline draama. (1 tund)		<p>Õppetegevuse käigus õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> meenutab draamatika kohta varem õpitut ja koostab õppetekstide abil konspekti; loeb tekstikatkendeid ja leiab neist draamatika elemente; otsib draama alaliikide kohta näiteid loetud/nähtud teoste seast. 	draama
Tragöödia:	„Anton Hansen Tammsaare „Juudit“, A. Kitzbergi „Libahunt“	<p>Õppetegevuse käigus õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> uurib tragöödia kompositsiooni ühe 	tragöödia

ÕPPESISU	KÄSITLETAVAD AUTORID JA TEKSTID	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
		teose näitel; <ul style="list-style-type: none"> • arutleb tekstikatkenditele tuginedes ühe tragöödia probleemide ja tegelaste motiivide üle. 	
Komöödia, tragikomöödia, traagika ja koomika vahekord	Tšehhovi luule	Õppetegevuse käigus õpilane <ul style="list-style-type: none"> • teeb õppematerjalide põhjal konspekti komöödia ja koomika kohta; • vaatab katkendit ühest komöödiast ja analüüsib selle koomikaelemente või lavastatakse rühmatöona katkend ühest • komöödiast. 	komöödia tragikomöödia
Draama:	Henrik Ibsen „Nukumaja“, A. Kitzbergi „Kauka jumal“ ja „Tuulte pöörises“	Õppetegevuse käigus õpilane <ul style="list-style-type: none"> • loeb erinevate ajastute draamatekste ja võrdleb neid; • tutvub erinevate draamade kokkuvõtetega ja uurib teoste probleemiasetust; • arutleb võimalusel ühe nähtud draamateose probleemistiku ja tegelaste käitumise motiivide üle. 	

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- eristab õppematerjalidele toetudes kirjanduse põhiliike ja žanre, analüüsib teoseid liigi- ja žanritunnuste põhjal;

- analüüsib romaani alaliike, toetudes käsitletud teostele, ning toob näiteid autorite ja teoste kohta;
- toob esile käsitletud teoste teema, probleemistiku ja ideestiku, analüüsib tegelasi ja nende suhteid, loob seoseid nüüdisajaga ning tsiteerib ja refereerib oma väidete kinnitamiseks teksti;
- nimetab luuleteksti žanri, teema ja põhimotiivid, sõnastab selle mõtte ning analüüsib keele- ja kujundikasutust;
- eristab näitekirjanduse põhižanre ja nende alaliike, arutleb näidendis käsitletud teemade ja probleemide üle ning analüüsib tegelaste suhteid;
- selgitab ja kasutab praktikas peamisi tekstianalüüsis vajalikke mõisteid ja kujundeid ning analüüsib ilukirjanduslikku keelt ja stiili;
- on tervikuna läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt viis ulatuslikumat ilukirjanduslikku teost.

Hindamine

Kursuse hindamisel lähtutakse õppekava üldistest hindamisnõuetest. Hinnatavad ülesanded ja hindamissageduse valib õpetaja, kuid arvestada tuleks seda, et kokkuvõtlik hinne kajastaks nii suuliste arutluste, rühmatööde, esitluste kui kirjalike tööde sooritusi.

Kursus „20. Sajandi eesti kirjandus ja ühiskond”

Õppeprotsessi kirjeldus

Kursuse „20. sajandi eesti kirjandus ja ühiskond” eesmärk on sarnane I kursuse eesmärgiga: kujundada terviklik kirjandus- ja kultuurilooline teadmiste süsteem ning ajatelg edasisteks kirjandusõpinguteks. See kursus aitab teenida õppekava üldeesmärki kujundada inimeses uhkust oma juurte üle ja kultuurilist identiteeti. Kursuse raames vaadeldakse kirjanduse kujunemist Eestis, pöörates tähelepanu sellele, kui lühikese ajaga on eesti kirjandus jõudnud maailmakirjanduse tasemele. Lisaks pööratakse tähelepanu Eesti ajaloo, sellele kuidas on see mõjutanud eesti kirjandust ja kuidas kirjanduse kaudu kanti edasi eesti kultuuri ajal, mil võim mõtte- ja sõnavabadust ei soosinud. Samas ei vaielda maha ka nõukogude võimule meelepärast kirjandust, et õpilasel kujuneks adekvaatne pilt kirjandusest eri ajastutel ja seda mõjutanud teguritest.

Terviklikult käsitletavat teosed

Kursuse vältel loetakse tervikuna läbi vähemalt neli ainekavas nimetatud autori teost eesti kirjandusest. .

Igal õpetajal on võimalik muuta teoste valikut, arvestades klassi taset senist lugemust ja isiklikke rõhuasetusi aine käsitlemisel.

Üks võimalik kohustusliku kirjanduse loetelu:

- Konkreetne valik F. Tuglase novelle
- Gailit „Üle rahutu vee“/ A. Viirlaid „Ristideta hauad“ I osa
- J. Kross „Keisri hull“/ M. Unt „Phaethon, päikese poeg“
- Mati Unt „Sügisball“

ÕPPESISU	ARUTLUS-TEEMAD	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED	LÕIMUMINE
Autori positsioon ühiskonnas: võimule vastanduvad, võimu toetajad, vaikijad. Keelatud autorid: pagulaskirjanikud, tõrjutud autorid, dissidendid.	Bernard Kangro, Kalju Lepiku, Betti Alveri, Uku Masingu, Artur Alliksaare ja Johnny B luulet. Luulekogu lugemine.	<ul style="list-style-type: none"> • vaadeldakse autori positsiooni ja selle muutumist ühiskonnas; • analüüsitakse ühiskondlikke mõjusid eesti luuletajate tekstides; • loetakse läbi ühe eesti autori luulekogu, käsitletakse selle teemasid ja otsitakse allteksti 	autoripositsioon keelatud autor tõrjutud autor pagulaskirjanik dissident alltekst	Ühiskondlik- kultuurilised muutused. Rahvuskultuuri väärtustamine, kultuurilise identiteedi hoidmine
Sõjaromaan.	A. Viirlaid	<ul style="list-style-type: none"> • käsitletakse sõjaromaani probleemistikku, väljenduslikku eripära, süželist arengut, tegelaste saatust ja traumasid; • arutletakse üldinimlike väärtuste üle, nagu armastus, eneseohverdus, usaldus, patriotism jt. 	sõjaromaan	Sõjateema, metsavendlus e kajastusi esseistikas, kunstis, filmis, muusikas.
Pagulaskirjandus: rahvuse säilitamine	Elin Toona	<ul style="list-style-type: none"> • Arutletakse tolaaegsete ja tänapäevaste pagulaste probleemide üle • Analüüsitakse teksitkatkendit 	Pagulaskirjanduse noorem põlvkond	Rahvuskultuuri väärtustamine, kultuurilise identiteedi hoidmine

ÕPPESISU	ARUTLUS-TEEMAD	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED	LÕIMUMINE
<p>Poliitika kirjanduse iseloomu ja teemade määrana. Kirjandus ideoloogia levitamise teenistuses. Nõukogude aja kirjandus, sotsialistlik realism.</p> <p>Isikukultuslik kirjandus.</p>	<p>Kirjanduslikke näiteid sotsialistlikust realismist.</p> <p>Juhan Smuuli poeeme, August Jakobsoni „Elutsitadellis“, veel luulenäiteid</p>	<p>Õppetegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • käsitletakse sotsialistliku realismi kui nõukogudeaegset loomingumeetodit; • loetakse ja analüüsitakse kahte-kolme tekstinäidet (nt poemi või proosakatkendit); • käsitletakse kirjaniku loomingu ja ajastu vahelisi suhteid ning mõjusid, näiteks Juhan Smuuli loomingu näitel (sh Suure Halli kujund). 	sotsialistlik realism	<p>Kirjaniku positsioon ja vastutus ühiskonnas.</p> <p>Sotsialistlik realism kunstis.</p>
Sotsialistlik realism, ühiskonnakriitika ja varjatud hoovused, lihtne maainimene versus tõusiklikkus	Juhan Smuuli näidendid	Arutletakse autori käsitletud teemade üle.		Kirjaniku positsioon ja vastutus ühiskonnas, moraal ja eetika, eneseteadvus
Ajalooline romaan ja varjatud sõnumid	Jaan Kross „Keisri hull“ või Mats Traat „Tants aurukatla ümber“.	Seostatakse romaani tegevustikku ja tegelasi ajaloolise taustaga, analüüsitakse karakterivalikut, varjatud sõnumeid, olulisust nii omas	Ajalooline romaan, allegooria	Ajalugu: nõukogude aeg ja tsaariaeg. Kirjaniku positsioon ja vastutus ühiskonnas, moraal ja eetika,

ÕPPESISU	ARUTLUS-TEEMAD	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED	LÕIMUMINE
		ajas kui tänapäeval, allteksti		eneseteadvus
Varjatud sõnumid, allegooria, eksistentsiaalsed küsimused, modernismi ja postmodernismi mõju	Mati Undi looming	Arutleb autori sõnumi ja selle edastamisviiside ja sõnumi olulisuse üle nii autori kaasajal kui ka tänapäeval, teab teose tausta ja oskab hinnata ja analüüsida autori kujutuslaadi	Allegooria, Kirjanduslikud sisu- ja vormieksperimendid . Kirjanduse adressaat. Elitaarne kirjandus. Autori koht oma ajastu kirjanduses. Modernism maailma ja eesti kirjanduses. Muistsete müütide kandumine kirjandusse.	Muistsete müütide kandumine kirjandusse, kirjandusteos filmikunstis
Luuletaja kui ajalookroonik ja ühiskonna südametunnistuse koputaja	Mats Traat „Harala elulood	Analüüsib Mats Traadi luulet, karaktereid, elukäiku, ajastu mõju inime elukäigule ja inimese võimaluse üle seda mõjutada	vabavärss	Sündmused Eesti lähiajaloo
Vaba ja reeglistatud kirjandus. Ideoloogiline tsensuur: keelatud raamatud ja käsikirjad. Keelatud teemad: rahvuslus, religioon jms. Vaimu ja võimu vastasseis.	Valik allegoorilist luulet suletud (nõukogude) ühiskonnast	Õppetegevused: arutletakse tsensuuri mõjude ja konkreetsete näidete üle eesti kirjandusloos; loetakse Rummo ja Runneli luuletusi, tõlgendatakse neid ühiskondlikust kontekstist lähtuvalt, selgitatakse allegooriat või allteksti.	tsensuur allegooria alltekst	Ühiskondlik-kultuurilised muutused 1970. ja 1980. aastatel; rahvuskultuuri väärtustamine, kultuurilise identiteedi hoidmine.

Kursuse „20. Sajandi maailma kirjandus ja ühiskond”

Õppeprotsessi kirjeldus

Kursuse „20. sajandi maailma kirjandus” eesmärk on sarnane II kursuse eesmärgiga: kujundada terviklik kirjandus- ja kultuurilooline teadmiste süsteem ning ajatelg edasisteks kirjandusõpinguteks. Ülevaateteemade kõrval on tähtis pakkuda õpilasele võimalust otsida tekstidest ajastule või voolule iseloomulikke, et õpikust loetut või õpetaja räägitut kinnistada. Ajastute, voolude ja neid esindavate autorite teostega tutvutakse kursuse jooksul peamiselt tunnis analüüsitava tekstikatkendite kaudu. Analüüsi tulemusena juhitakse õpilase tähelepanu teemadele ning probleemidele, mida eri ajastute kirjanikud on pidanud vajalikuks, mida on inimene väärtustanud ning kuidas on moraalsed tõekspidamised ja esteetiline maitsehoiakud aegade jooksul muutunud. Keskendutakse 20. Sajandi tähtsamatele vooludele: modernismile ja postmodernismile, nende mitmekesisusele ja tunnuste avaldumisele eri maade kirjanike loomingus ning 20. Sajandi maailmakirjanduse tippteostele. Loomulikult ei saa 35-tunnise kursuse raames käsitleda kogu seda laia temaatikat, seega on oluline õpetaja valik, et käsitlus ei jääks tarbetult pealiskaudseks. Kindlasti saab nt modernismi ilmingute käsitlemisel lõimimise tähe all tuua näiteid ka eesti autoritelt, et kinnistada tõdemust: eesti kirjandus on tihedalt seotud maailmakirjandusega.

Terviklikult käsitletavat teosed

Kursuse vältel loetakse tervikuna läbi vähemalt neli ainekavas nimetatud autori teost eesti kirjandusest. .

Igal õpetajal on võimalik muuta teoste valikut, arvestades klassi taset senist lugemust ja isiklikke rõhuasetusi aine käsitlemisel.

Üks võimalik kohustusliku kirjanduse loetelu:

- E. Albee „Kes kardab Virginia Woolfi?” või F. Kafka „Metamorfoos” või M. Bulgakov „Koera süda” / „Saatuslikud munad”
- H. Hesse „Stepihunt” / M. Bulgakov „Meister ja Margarita” / G.G Marquez „Sada aastat üksildust”
- M. Atwood „Teenijanna lugu” / A. Huxley „Hea uus ilm”
- K. Vonnegut „Kullisilm”, „Tšempionide eine”, „Tapamaja, korpus viis”

TEEMA	ARUTLUSTEEMA	ÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
-------	--------------	---------------	---------

TEEMA	ARUTLUSTEEMA	ÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
20. sajandi modernistlikud voolud. Impressionistlik ja ekspressionistlik luule.	Murrangulised ajad ühiskonnas ja nende kajastus kirjanduses	Õppetegevuse käigus õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • loeb luulenäiteid erinevatelt modernistlikelt autoritelt, • analüüsib luule kujundlikkust ja sõnumit, • toob välja voolule iseloomulikud sisu ja vormitunnused, Koostab erinevaid modernistlikke luuletusi	Futurism, ekspressionism, dadaism, sürrealism
Modernistlik proosa: Woolf, Kafka, Faulkner	Kirjanduslikud sisu- ja vormiekspereimendid. Kirjanduse adressaat. Elitaarne kirjandus. Autori koht oma ajastu kirjanduses. Modernism maailma ja eesti kirjanduses. Muistsete muutide kandumine kirjandusse.	<ul style="list-style-type: none"> • teeb kokkuvõtte modernismi tunnustest, • leiab loetud katkenditest modernismi tunnuseid, • arutleb tõlgendusvõimaluste üle. 	Modernism, teadvuse vool, maagiline realism
Hesse romaanid „Stepihunt“ jt	Elutõde ja kunstitõde. Erinevad maailmavaated kirjanduspeeglis.	<ul style="list-style-type: none"> • teeb loetu põhjal järeltõlget Hesse maailmavaate ja kirjandusliku stiili kohta. 	
Poliitilise situatsiooni kujutamine ja selle mõju inimesele.	M. Bulgakov „Koera süda“, „Saatuslikud munad“, „Meister ja Margarita“	<ul style="list-style-type: none"> • jälgitakse ajastu poliitiliste ja filosoofiliste ideede mõju inimsaatusetele, vaadeldakse inimese eksistentsiaalset seisundit ajas; • analüüsitakse tegelaste motiive, valikuid ja püüdlusi, tegelaste suhteid ja nende arenguid, • vaadeldakse romaani kujutamisaadi, kunstilist tervikut; allteksti 	poliitiline kirjandus allegooria alltekst
Salinger, Kerouac, Kesey	Kirjanikud kui üldlevinud ühiskondlikele	Õpib tundma beat-kirjanduse tunnuseid, tähtteoseid,	biitnikud

TEEMA	ARUTLUSTEEMA	ÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
	suundumustele vastandujad: biitnikud	ellusuhtumist Analüüsib tekstikatkendit ja leiab sealt biitnikele omase ellusuhtumise kajastust Võimalusel vaatab filmikatkendit mõne biitniku teosest	
Düstoopia. Diktatuur ja ühiskond.	A. Huxley „Hea uus ilm“, M. Atwood „Teenijanna lugu“,	käsitletakse romaanide keskseid teemasid ja probleeme, sh vaimu ja võimu konflikti, väärtustega seotud küsimusi, hirmu ja vägivallega seonduvat, kontrolli ja tsensuuri mõju, õnne ja vabaduse ideaali jms. arutletakse inimlike püüdluste ja ideaalide võimalikkuse üle, samuti tagajärgede üle, mida tekitavad diktatuuril põhinevad ühiskonnad; avaldatakse oma arvamust ja sõnastatakse küsimusi ja probleeme, argumenteeritakse nii suuliselt kui ka kirjalikult, nii individuaalselt kui ka rühmatööna;.	düstoopia antiutoopia, sotsiaalne fantastika
Eksistentsialism	Inimolemise mõtte ja tähendus.	Õppetegevuse käigus õpilane <ul style="list-style-type: none"> • arutleb vestlusringis vabaduse ja vastutuse üle, • arutleb tähtsamate eksistentsiaalsete probleemide üle ja sõnastab oma seisukoha. 	eksistentsialism
Camus ja Sartre	Eksistentsi piirilud. Inimese vastutus maailma ees.	arutleb Sartre'i ja Camus' tähenduse üle prantsuse ja Euroopa kirjanduse kontekstis.	
Modernistlik draama. Absurdidraama: Ionesco ja Beckett	Absurdikoomika olemus. Huumori ja traagilise meelelaadi vastandumine igapäevaelus ja kirjanduses. Traagilised ja huumorilembesed	tutvub katkendi Ionesco absurdidraamaga „arutleb absurdikirjanduse eesmärkide ja sõnumi üle, loeb / vaatab (video)katkendi Beckett'i absurdidraamast /	absurdidraama absurдитеater

TEEMA	ARUTLUSTEEMA	ÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
	kirjanikud.	lavastusest „Godot’ d oodates“, võrdleb kaht absurdidraamat, analüüsib absurdidraama tegelasi, olukordi ja ajakujutust.	
Psühholoogiline draama, E. Albee	Inimlikud väärtused, üksi inimeste seas	Arutleb üksinduse hävitava jõu üle, läheduse ja hirmude üle, loeb ette ja analüüsib katkendit näidendis	Psühholoogiline draama
Modernistlik draama. Eepiline teater, Bertolt Brecht	Võõrandumine, moraal, kirjandus kui ühiskonna kitsaskohtadele osutaja	Arutleb näidendi sõnumi üle, moraali, raha, korrupsiooni teemal, loeb ja analüüsib näidendi katkendit	Eepiline teater
Postmodernistlik romaan	Postmodernismi tunnused ja ilmumine eri kunstiliikides, nt filmikunstis	Meenutab nähtud videosid ja linataseid, võimalusel vaatab neist katkendeid, leaib neist postmodernismi tunnuseid	postmodernism
Vonnegut	Kirjandus humanistlike väärtuste hoidja ja kujundajana.	tutvub õppekirjanduse põhjal Vonneguti loominguga, koostab kokkuvõtte kas Vonneguti võtmeteemadest, kommenteerib Vonneguti teostest välja-kirjutatud mõtteid, seostab neid tänapäevaga.	
Maagiline realism: Marquez	Kirjandus kui piiride avardaja.	Õppetegevuse käigus õpilane: loeb läbi katkendi Marqueze loomingust ja analüüsib seda, leides maagilise realismi tunnuseid	maagiline realism

Kursuse lõpul õpilane:

- iseloomustab õppematerjalidele toetudes eri ajastute kirjandust, tähtsamaid voole ja žanreid, autoreid ja nende teoseid;
- nimetab eesti kirjanduse tähtsamaid perioode, kirjanduslikke rühmitusi, olulisemaid autoreid ja nende teoseid;
- seostab eesti kirjanduslugu Euroopa kirjanduse perioodide, voolude ja suundadega,
- võrdleb poetikaanalüüsile tuginedes kahte vabalt valitud kirjandusteost, tuues esile ühiseid ja eriomaseid jooni;

- mõistab ning hindab kirjandusteoste humaanseid, eetilisi ja esteetilisi väärtusi;
- on tervikuna läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli proosa- või draamateost, tunneb teoste ning nende autorite kohta üldises kultuuri- ja kirjandusloos.

Hindamine

Soovitav on hinnata ülesandeid, mis eeldavad teose tervikuna läbi lugemist. Analüüsi, võrdlust või vastandamist nõudvate tööülesannete puhul on mõttekas lubada kasutada teost, et õpilane saaks sealt leida oma väidete tõestuseks konkreetseid näiteid ja täpseid argumente, mille mäletamist on teose ühekordse läbilugemise järel liig nõuda. Eeldatava põhjaliku ja detailse vastamise jaoks ei piisa kindlasti internetis levivate kokkuvõtete lugemisest.

Kursus „Uuem kirjandus“

Õppeprotsessi kirjeldus

Kursuse „Uuem kirjandus“ üks põhieesmärk on kaasaegse eesti kirjanduse (ja vähesemal määral ka väliskirjanduse) tutvustamine õpilastele. On oluline, et gümnaasiumilõpetaja teaks siiski olulisemaid kaasaegseid (eesti) kirjanikke ja teoseid, tunneks praegu tegutsevaid kirjandusinstituutide ja kirjandusajakirju ning harjuks otsima ja jälgima teavet ilmuvast uudiskirjandusest.

Arvestama peab kindlasti ka õpilaste suurema huviga protsesside vastu, millele ta ise vahetult kaasa saab elada. Kuna massimeedia mõju tänapäeva ühiskonnas on vägagi suur, siis ei tohi uuema kirjanduse käsitlemist võrreldes kirjandusajaloo pidada kuidagi teisejärguliseks. Kuna kirjandus on ka ühiskonnas toimuvate muutuste tundlik peegeldaja, siis aitab uuema kirjanduse kursus juhtida tähelepanu tänapäeva teemadele ja probleemidele, ärgitades õpilasi kaasa mõtlema ja kujundama oma arvamust.

Kursuse eripäraks on selle sisu pidev uuenemine, mida ainekava ei saa igal aastal fikseerida. Soovitavalt võiks kursuse mahust umbes viiendiku planeerida kõige uuematele teostele, mis on ilmunud viimase paari aasta jooksul.

Õppesisus nimetatud autorid ja teosed on õpetaja jaoks eelkõige pidepunktid, millele arutlusteemades toetuda. Põhjalikumaks analüüsiks valib õpetaja vähemalt viis teost: kolm tänapäeva kirjanduse n-õ tähtteost, ühe luuletuskogu ja ühe värskelt ilmunud uudisteose. Kohustuslikuks lugemiseks mõeldud uudisteose võib valida nii õpetaja ettepanekul kui ka õpilase enda huvidest lähtudes.

Teoseid tõlgendades on tähtis tekitada õpilastega diskussioon eetilistel ja esteetilistel teemadel, välistada üheseid hinnanguid ning näidata uue aja kirjanduse õnnestumisi ning vaieldavusi. Eelistatav on probleemipõhine ja isiklikku argumenteerimist õhutav arutelu, mis käsitleb teoste kunstilisi ja moraalseid väärtusi. Kursuse jooksul on soovitatav kohtuda mõne eesti kirjanikuga, külastada mõnd kirjandusüritust ning vaadata teatris eesti kaasaegse draama uuslavastust.

Järgnev kursuse õppeprotsessi kirjeldus on üks võimalik näitlik „Uuema kirjanduse“ kursuse konkretiseering.

Kursuse vältel loetakse tervikuna läbi vähemalt neli ainekavas nimetatud autori teost eesti kirjandusest.

Igal õpetajal on võimalik muuta teoste valikut, arvestades klassi taset senist lugemust ja isiklike rõhuasetusi aine käsitlemisel.

Üks võimalik kohustusliku kirjanduse loetelu:

- S. Oksanen „Puhastus“
- Kivirähk „Mees, kes teadis ussisõnu“
- D. Kehlmann „Maailma mõõtmine“ / K. Hosseini „Ja mägedelt kajas vastu“
- J. Tangsoo „Kolmteist aastat hiljem“

ÕPPESISU	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
Teised meist: Sofi Oksanen	Õpib tundma Sofi Oksaneni tähtsamaid Teoseid, temaatikat, retseptiooni ja tausta	
Valulikud luuletused: Juhan Viiding (Jüri Üdi), Hando Runnel, Doris Kareva	Analüüsib luulet, sümboleid, allteksti, sõnamängu, ühiskondlikku ja moraalset tähendust	Alltekst, mõtteluule
Murranguaastate sõnavabadus. Provokatiivne keeleluule: Karl Martin Sinijärv, Kivisildnik, Contra. Etnofuturism: Kauksi Ülle. Punkluule: Tõnu Trubetsky, Villu Tamme, Merca.	Õppetegevuse käigus õpilane: loeb õpikutekste ja näiteid luulekogudest; analüüsib kirjalikult ühte valitud luuletust; arutleb punkliikumise ja etnofuturismi mõiste üle.	etnofuturism punkluule
Elulookirjandus. Memuaarid ja päevikud. Grotesk, postmodernism eesti kirjanduses. A. Kivirähk Eestlaste paroodia ja eneseiroonia.	Analüüsib postmodernistlikke tunnuseid, seoseid ajalooga, rahvaluulega, moraali, koomikat ja tõsisemat mõtet koomika taga	memuaarid
Sotsiaalne vabavärss. Näited luulekogudest: Jürgen Rooste „Sonetid“; „Veri valla“, „21. sajandi armastusluule“.	Õppetegevuse käigus õpilane: loeb õpikutekste ja näiteid luulekogudest; analüüsib kirjalikult ühte valitud luuletust;	vabavärss paroodia
Tuglase novelliauhinna laureaadid. Näiteid novellikogudest: Jüri Ehvest „Hobune eikusagilt“, Mehis Heinsaar „Vanameeste näppaja“, Armin Kõomägi „Amatöör“ vms.	Õppetegevuse käigus õpilane: loeb õpikutekste ja näiteid novellikogudest; saab ülevaate postmodernismi tunnustest; analüüsib kirjalikult üht loetud novelli ja eristab novelli tunnused;	postmodernism

ÕPPESISU	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
	võrdleb erinevate kirjanike stiili.	
Jaan Tätte näidendid	Analüüsib näidendi sõnumit ja selle edastamise vahendit, vaatab näidendite põhjal valminud filmikatkendeid vms	Eetika, humanism
Naaberrahvaste luule. Näiteid luulekogudest: Guntars Godinš „Öö päike“, Juris Kronbergs „Maa-alune luule“, Lassi Nummi „Maa ja taeva märgid“, Wislava Szymborska „Oma aja lapsed“.	Õppetegevuse käigus õpilane: loeb õpikutekste ja näiteid luulekogudest; arutleb teemal „Kirjanduse rahvuslik, euroopalik ja individuaalne alge“.	
TERVIKLIKULT KÄSITLETAV TEOS: Andrus Kivirähk „Rehepapp“ või Mihkel Mutk „Rahvusvaheline mees“	Õppetegevuse käigus õpilane: analüüsib tööjuhenditele toetudes eelnevalt läbi loetud tervikteost nii üksinda kui ka rühmas töötades; kannab analüüsi rühmas või klassis ette; toob loetu põhjal paralleele tegelikust elust; kirjutab etteantud teemadel klassikirjandi.	ironia, kultuskirjandus
Kirjanduslooline draama: Loone Ots ja Jaan Undusk.	Õppetegevuse käigus õpilane: loeb õpikust katkendeid näidenditest „Koidula veri“ ja „Boulgakoff“; saab ülevaate näidendite ajaloolisest taustast ja intertekstuaalsetest seostest; vaatab võimaluse korral teatris mõnd Eesti teatrite mängukavades olevat kirjandusloolist draamat.	intertekstuaalsus
21. sajandi luule otsingud: Kristiina Ehin, Elo Viiding, Maarja Kangro, Triin Soomets jt.	Õppetegevuse käigus õpilane: loeb õpikutekste ja näiteid luulekogudest; esitab peast kodus ettevalmistatud luuletuse; analüüsib kirjalikult Künnapu, Rooste,	

ÕPPESISU	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
	Sinijärve, Soometsa või Viidingu „Kaardipakk kaks“ luulekogust juhuslikult tõmmatud kaardile kirjutatud luuletust.	
Nüüdiskirjandus ja ajalugu: Tiit Aleksejevi „Palveränd“, Indrek Hargla „Apteeker Melchior“ sari. TERVIKLIKULT KÄSITLETAV TEOS: Sofi Oksanen „Puhastus“.	Õppetegevuse käigus õpilane: arutleb teemal „Nüüdiskirjandus ja ajalugu“; analüüsib tööjuhenditele toetudes eelnevalt läbi loetud tervikteost nii üksinda kui ka rühmas töötades, kannab analüüsi rühmas või klassis ette.	
Kirjanduse institutsioonid Eestis.	Õppetegevuse käigus õpilane: saab ülevaate kirjandusega tegelevatest institutsioonidest Eestis.	
Uusim maailmakirjandus.	Õppetegevuse käigus õpilane: saab ülevaate viimasel aastal ilmunud olulisemast tõlkekirjandusest; vahendab rühmatöös oma viimase aja lugemiselamusi; arutleb hittkirjanduse, veebikirjanduse ja küberkirjanduse üle.	hittkirjandus, veebikirjandus, küberkirjandus
Uusim eesti kirjandus. TERVIKLIKULT KÄSITLETAV TEOS: üks värskelt ilmunud eesti kirjanduse uudisteos.	Õppetegevuse käigus õpilane: väitleb rühmatöös äsjaloetud uudisteose üle; kirjutab kodutööna arvustuse loetud eesti kirjanduse uudisteosest; kohtub koolis (klassis) võimaluse korral ühe eesti kirjanikuga.	arvustus

- 1) nimetab tähtsamaid uuema eesti kirjanduse autoreid ja nende teoseid, tunneb nüüdiskirjanduse peamisi arengusuundi;
- 2) analüüsib ning tõlgendab loetud kirjandusteoste sisu- ja vormivõtteid: nimetab teose teema, sõnastab probleemi ning peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, tegelaste suhteid, olustikku ja sündmustikku, kirjeldab sõnavaliku eripära ning stiili seoseid teksti sõnumiga;

- 3) analüüsib ja tõlgendab loetud luuletuste sisu ja vormivõtteid: nimetab teema ning põhimotiivid, iseloomustab kujundi- ja keelekasutust, riimi, rütmi, salmilisust või vabavärsilisust, kirjeldab meeleolu ning sõnastab mõtte;
- 4) arutleb loetud uudisteoste üle, kujundab oma arvamuse ja loob seoseid varem loetuga;
- 5) seostab loetut tänapäeva eluolu ja -nähtustega, iseenda, ühiskonna ning üldinimlike probleemide ja väärtustega;
- 6) on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli proosa- või draamateost uuemast kirjandusest

Hindamine

Kursuse lõpul õpilase hindamisel arvestab õpetaja õpilase aktiivsust tunnis ja õpilase arengut; hindab õpilase kahte kodust kirjalikku tööd loetud kohustusliku kirjanduse põhjal, ühte uudiskirjanduse arvustust ja ühte klassikirjandit.